

พฤติกกรรมการเลือกตั้ง

ประชาธิปไตยกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

ที่ว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตย คือ การปกครองของประชาชนเพื่อประชาชนและโดยประชาชนนั้น คือ อำนาจอธิปไตยอันเป็นอำนาจอสูงสุด ซึ่งได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการเป็นของประชาชน

ประชาธิปไตยที่บริสุทธิ์ จะต้องเป็นประชาธิปไตยโดยตรง คือ ให้ประชาชนมีส่วนในการปกครองเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการกำหนดนโยบาย และการตัดสินใจของประเทศ^๑ แต่ปัจจุบันรัฐมีขนาดใหญ่ทำให้ไม่สะดวกที่ประชาชนจะใช้อำนาจอในลักษณะดังกล่าวได้ จึงมีผู้แทนที่ได้รับเลือกให้ทำหน้าที่ใช้อำนาจอธิปไตยแทน วิธีการเช่นนี้ คือ ประชาธิปไตยโดยทางอ้อมหรือประชาธิปไตยแบบมีตัวแทน ประชาชนเป็นเพียงผู้มีส่วนร่วม มีใ้ช้ผู้ดำเนินการทางการเมือง แต่ก็ถือว่าเป็นการปกครองโดยประชาชน ประชาธิปไตยแบบมีตัวแทนใช้หลักเจตนารมณ์ของฝ่ายเสียงข้างมาก อันเป็นผลมาจากการเลือกตั้งตัวแทน แต่ฝ่ายเสียงข้างน้อยก็จะคอยทักท้วงมิให้มีการละเมิดสิทธิของฝ่ายตน

ดังนั้น การเลือกตั้งจึงเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นเจตนารมณ์ของประชาชนผ่านทางตัวแทน^๒ ใ้คือที่สุดของสังคมนิยมใหม่ โดยที่ตัวแทนทำการปกครองเพื่อประชาชน

^๑ เมธา สุคนทรทัต, ประชาธิปไตยและหน้าที่ผู้แทนราษฎร, หน้า ๒๖.

^๒ พิรัชย์ อยุธยา, "พฤติกกรรมการเลือกตั้งทางการเมืองของประชาชนในเขตเลือกตั้งที่ ๒ จังหวัดลพบุรี", วิทยานิพนธ์ แผนกวิชาปกครองคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๒๐, หน้า ๔-๕.

การมีส่วนร่วมของประชาชนยังหมายถึง การร่วมกำหนดนโยบายต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของส่วนรวม รัฐบาลที่เกิดขึ้นในระบอบนี้จะเป็นเสมือน เครื่องมือที่ช่วยให้ประชาชนไ้บรรลุจุดหมายปลายทางที่สำคัญ คือ ความผาสุกของประชาชน ทั้งมวล^๑ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ผลหรือจุดหมายปลายทางของประชาธิปไตยก็คือ ความสุขมากที่สุดสำหรับคนจำนวนมากที่สุด^๒ ผู้ปกครองจะต้องปกครองประเทศให้เป็นไปตาม ผลประโยชน์และความต้องการของประชาชนผู้มีอำนาจ และให้ความยินยอมในการที่ รัฐบาลจะใช้อำนาจทางการเมือง (กับผู้ที่อยู่ในปกครองนั้น) วิธีการที่ใช้กันในประเทศ ต่าง ๆ อาจแตกต่างกันไปในรายละเอียดบ้าง แต่ที่สำคัญก็คือ การให้ประชาชนมีสิทธิ ในการเลือกตั้ง และมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ รวมทั้งการรวมกลุ่มกัน เป็นสมาคมกลุ่มผลประโยชน์หรือพรรคการเมือง ในบางระบบการเมืองยอมให้ประชาชน ออกเสียงประชามติในเรื่องที่ไม่อาจตกลงกันได้ และเป็นเรื่องสำคัญตลอดจนอนุญาตให้ ประชาชนเสนอร่างกฎหมายโดยมีการออกเสียงประชามติอีกเช่นกัน นอกจากนั้นยัง เปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิถอดถอนเจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่น ซึ่งมาจากการเลือกตั้ง ออกจากตำแหน่งก่อนที่จะครบวาระได้อีกด้วย

หลักการของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งส่วนใหญ่เน้นถึงความสำคัญและบทบาท ของประชาชน พอแยกแยะโดยสรุปได้ดังนี้

๑. หลักเหตุผล เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีเหตุผลในการแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่
๒. หลักยินยอมหรือความสมัครใจ คือ เป็นตัวของตัวเองในการตัดสินใจ

^๑ จรูญ สุภาพ, ระบบการเมืองเปรียบเทียบ (ประชาธิปไตย : เติบโต) และหลักวิเคราะห์การเมืองแผนใหม่ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๕.

^๒ ชะลอม (นามแฝง), "วิวัฒนาการการหาเสียง", สยามรัฐ ๒๖ (๒๔ ก.พ. ๒๕๑๔), หน้า ๓.

๓. หลักความเสมอภาคในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและเสมอภาคในโอกาส เช่น สิทธิออกเสียงเท่าเทียมกันทุกคน

๔. หลักศีลธรรม ความสำนึกในศีลธรรมช่วยให้ประพฤติชอบ ปฏิบัติชอบ ไม่มุ่งเรื่องอำนาจจนเกินขอบเขต และระลึกรั้งสิทธิและประโยชน์ผู้อื่น

๕. หลักความสามารถในการพัฒนาตนเอง แต่ใช้วิธีการค่อยเป็นค่อยไป และมีความยับยั้งชั่งใจ

๖. หลักปกครองตนเอง เนื่องจากประชาธิปไตยยึดหลักว่าวิธีการปกครองที่ดีที่สุดคือการปกครองตนเอง และวิธีการปกครองตนเองที่ดีที่สุดและเป็นไปได้ ก็ การให้ประชาชน หรือสมาชิกของสังคมได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาอันกระทบกระเทือนส่วนรวมหรือเพื่อเสริมสร้างประโยชน์และความผาสุกร่วมกัน โดยให้เสียงข้างมากเป็นข้อยุติ

๗. หลักความยินยอมโดยเสียงข้างมาก และเป็นเรื่องของเสรีภาพในความยินยอมและประชาชนมีโอกาสรู้ข่าวสาร เกี่ยวเนื่องกับสิ่งที่ตนยินยอมและประชาชนมีโอกาสเลือกแสดงความปรารถนาได้

๘. หลักเสรีภาพของบุคคลเป็นหลักการสำคัญ จะต้องรักษาและให้หลักประกันบุคคลที่มีสิทธิที่จะเลือกเข้าร่วมกิจกรรมใด ๆ ตามที่ตนปรารถนา เสรีภาพจะมีลักษณะมากน้อยตามความเหมาะสมของสังคม

หลักเกณฑ์ประชาธิปไตยในทัศนะของ กมล สมวิเชียร ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนไว้ว่า

๑. หลักที่ว่าผู้ปกครองจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้อยู่ภายใต้การปกครอง โดยการเลือกตั้ง ลงประชามติ

๒. หลักที่ว่าผู้ถูกปกครองย่อมมีสิทธิเปลี่ยนตัวผู้ปกครองได้เป็นครั้งคราว เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ตรวจสอบผลงานความสามารถของผู้ปกครอง

๓. หลักที่ว่า สิทธิ (มนุษยชน) ชั้นมูลฐานของประชาชนจะต้องได้รับการปกป้องคุ้มครอง (สิทธิมนุษยชนชั้นมูลฐานได้แก่ สิทธิในร่างกาย สิทธิในเคหะสถาน สิทธิในการเลือกประกอบอาชีพ สิทธิในการพูด เขียนและพิมพ์โฆษณา ฯลฯ) คือ จะต้องมีการระแวดระวังกันมิให้มีการละเมิดสิทธิเสรีภาพชั้นมูลฐาน

Soul Padover กล่าวถึงหลักเกณฑ์ประการหนึ่งที่ชี้ว่าการปกครองว่าเป็นประชาธิปไตยหรือไม่ คือ ความเสมอภาคในการออกเสียงเลือกตั้ง กล่าวคือ คนหนึ่งมีเสียงเดียวไม่ว่าจะยากมีเงิน หรือโง่ฉลาดอย่างไร สิทธิการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยมีคุณค่ามีความเหมาะสมและมีความสำคัญมากที่สุด สิทธิของทาสี ทาสา ซึ่งยากจนคนแคระ และคำต้อยเพียงไรก็ย่อมจะมีคุณค่า มีความหมายและความสำคัญอันควรได้รับการเคารพ โดยเสมอภาคทัดเทียมกับสิทธิของข้าราชการผู้มีอำนาจหรือมหาเศรษฐี ซึ่งเรียกว่า เป็นชนชั้นสูง เพราะยอมมีผลเท่ากันในอนาคตที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรอย่างหนึ่งในทางการเมืองของประเทศ ๒

อย่างไรก็ตาม ยอมรับกันว่าความสามารถในการตัดสินใจเลือกตัวบุคคลในการเลือกตั้งไม่เท่ากัน ผู้ที่มีความสามารถเท่านั้นจะเป็นผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งได้ และมีความรับผิดชอบพอ รัฐธรรมนูญของสหรัฐจึงบัญญัติให้มีคณะบุคคลกลุ่มหนึ่งที่เรียกว่า กลุ่มผู้เลือกเป็นผู้เลือกตั้งประธานาธิบดีของสหรัฐ นอกเหนือไปจากการเลือกโดยตรงของประชาชน ทั้งยังเห็นว่าคะแนนเสียงของกลุ่มผู้เลือกนี้มีความสำคัญกว่า การโหวตซึ่งตัวแทนทำได้โดยวิธีการอย่างอื่นอีก เช่น การเลือกตั้งสมาชิกสภาสูงในหลายประเทศ แม้ประเทศไทยก็เป็นการเลือกโดยอ้อมหรือโดยการแต่งตั้ง

กมล สมวิเชียร, ประชาธิปไตยกับสังคมไทย (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๖), หน้า ๕-๑๖.

๒ "สิทธิเลือกตั้งของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๕ (๒ มีนาคม ๒๕๑๖), หน้า ๒๔.

หลักประชาธิปไตย จึงเป็นการยึดถือการมีส่วนร่วมของประชาชน (โดยยึดหลักความยินยอมของประชาชน แต่ผู้ปกครองจะต้องมีความเป็นอิสระ) ประเทศใดมีลักษณะการเป็นประชาธิปไตยมากน้อยประการใด วัดได้จากหลักการว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศมากน้อยเพียงใด คือ ประชาธิปไตยวัดได้จากความบทบาทของประชาชนที่มีต่อการปกครองของประเทศ *

การเลือกตั้ง

ตามที่กล่าวมาแล้วว่า ลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอยู่ที่การยอมรับว่า ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในการปกครอง ผู้ปกครองบ้านเมืองจะต้องได้รับความยินยอมและสร้างเสียงสนับสนุนจากประชาชนส่วนใหญ่ โดยผ่านการเลือกตั้งหรือวิธีการหยั่งเสียงอย่างใดอย่างหนึ่ง ^๒ การเลือกตั้งจึงเปรียบเสมือนหัวใจของการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ไม่มีอะไรอื่นจะให้โอกาสโดยตรงแก่ผู้มีสิทธิออกเสียงเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในกิจการของรัฐเท่ากับการเลือกตั้ง ^๓ การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรจึงเป็นกลไกที่สำคัญที่สุดของการดำรงไว้ซึ่งเจตนารมณ์ของประชาชน

^๑ สุจินต์ ทั้งสุบุตร, จุดอ่อนระบบการเมืองไทย (พระนคร : โรงพิมพ์สมาคมนักกมลศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๔), หน้า ๑๐๓.

^๒ รัฐศาสตร์สาร ๒, ๑, ม.ก. - ก.พ. ๒๕ ๑๗, หน้า ๕.

^๓ อับราฮัม ริคคอป และ จอน โอ นิวมัน, การเมืองแบบอเมริกัน กระมล ทองธรรมชาติ (แปล) (พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๑๑), หน้า ๒๑.

การออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรมีผลสำคัญทางการเมือง สามารถกำหนด
ผู้ที่จะเข้าหรือออกจากการดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมือง

นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความสำคัญต่อระบบการเมือง คือ

๑. สร้างความชอบธรรมให้แก่ระบบการปกครอง^๒ (เนื่องจากเป็นการ
แสดงออกซึ่งเจตจำนงของประชาชน) เช่น

๑) การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือผู้ปกครองโดยสันติ ทำให้รัฐบาลนั้นเป็น
รัฐบาลในนามประชาชนเพราะได้รับความยินยอมให้เข้าปฏิบัติหน้าที่จากประชาชน

๒) ทำให้ประชาชนอยู่ใต้อำนาจการปกครองเกิดความผูกพันกับนโยบายต่าง ๆ
ของรัฐบาลที่ตนเลือกขึ้นไปและทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนมีส่วนในการปฏิบัติตามนโยบายนั้น
ทั้งรัฐบาลพอที่จะเรียกร้องให้ประชาชนสละเพื่อประเทศได้ ลักษณะนี้เสริมความชอบธรรม
แก่รัฐบาลมากกว่าเพื่อการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล^๓ แต่เงื่อนไขที่ทำให้เกิดลักษณะทั้งสอง
อยู่ที่มีการเลือกโดยอิสระ

๒. เป็นกลไกเชื่อมโยง สะท้อนทัศนคติของสาธารณชนต่อนโยบายของรัฐบาล^๔
และกำหนดแนวทางของนโยบายการบริหารออกมา

^๑ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, "กรอบการมองพฤติกรรม", วารสารสังคมศาสตร์
ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มีนาคม ๒๕๒๓), หน้า ๘๐.

^๒ ทิพาพร พิมพิสุทธ์ และ อนุสรณ์ ลิ้มมณี, พฤติกรรมทางการเมือง, หน้า

^๓ วิทยา สุจริตธนารักษ์, วารสารการเมืองสำหรับประชาชน เล่มที่ ๖
"ความสำนึกทางการเมือง", หน้า ๕๕.

^๔ Richard G. Niemi and Herbert F. Weisberg, Controversies in
American Voting Behaviour (San Francisco : Washington Freeman, 1976),
pp, 2-3.

ความสำคัญของการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรในปัจจุบันไม่ใช่เพียงเพื่อเลือกให้ใคร
 ตัวแทนของราษฎรเท่านั้น แต่อยู่ที่การเลือกเพื่อให้บุคคลที่เข้าไปใช้สิทธิใช้เสียงแทน
 ราษฎรอันจะเกิดผลกระจายความสุขไปยังคนในสังคมอย่างทั่วถ้วน

๒.๑ ลักษณะต่าง ๆ ของการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งไม่ควรเข้าใจแคบ ๆ แต่เพียงว่าเป็นการเลือกตั้ง
 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่ยังหมายถึงการเลือกตั้งตัวบุคคลเข้าไปทำหน้าที่บริหารใน
 ระดับรัฐ เช่น ผู้ว่าราชการรัฐและเจ้าหน้าที่ในระดับรอง ตลอดจนเจ้าหน้าที่ในระดับท้องถิ่น
 ซึ่งในกรณีของสหรัฐอเมริกา คนอเมริกันจะเลือกบุคคลเป็นจำนวนมากในการเลือกตั้ง
 สมัยหนึ่ง ๆ ในกรณีของไทยนอกจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้วเรายังมีโอกาสเลือกผู้แทน
 ในระดับรองอยู่บาง เช่น ผู้แทนในระดับตำบล เทศบาล จังหวัด (สภาจังหวัด) นอกจากนี้
 การเลือกตั้งอาจจำแนกได้หลายประเภท เช่น การเลือกตั้งประธานาธิบดี การเลือกตั้ง
 นายกรัฐมนตรี การเลือกตั้งกรรมการร่างกฎหมายบางอย่าง

เนื่องจากการเลือกในระดับของไทยมีน้อยมากจนคนไทยส่วนหนึ่งเข้าใจว่า
 การเลือกตั้งคือการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแต่เพียงอย่างเดียว คำว่าผู้แทนเราก็นำ
 ในความหมายที่แคบ คือ ใช้เฉพาะผู้แทนในระดับชาติเท่านั้น^๒ อย่างไรก็ตาม ในที่นี้
 จะกล่าวเฉพาะระดับชาติเท่านั้น

^๑ เมธา สุขบรรทัด, ประชาธิปไตยและหน้าที่ผู้แทนราษฎร, หน้า ๔๘.

^๒ วิทยา สุจริตธนารักษ์, วารสารการเมืองสำหรับประชาชน เล่มที่ ๒
 "ลักษณะต่าง ๆ ของการเลือกตั้ง", หน้า ๓๘.

การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท คือ^๑

๑. การเลือกตั้งทั่วไป
๒. การเลือกตั้งเพิ่ม
๓. การเลือกตั้งซ่อม
๔. การเลือกตั้งซ้ำ

๑. การเลือกตั้งทั่วไป เป็นการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรทั่วประเทศในคราวเดียวกัน

๒. การเลือกตั้งเพิ่ม คือ การเลือกตั้งหลายจังหวัดในคราวเดียวกัน แต่มิใช่เป็นการเลือกตั้งทั่วไป เพราะมิได้มีการเลือกตั้งทั่วประเทศ สาเหตุ เช่น เกิดอัตราส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเปลี่ยนไป หรือกรณีเลือกเมื่อคำนวณราษฎรจังหวัดที่จบประณม (เข้าเกณฑ์ที่กำหนด) เพิ่มขึ้นก็ให้สมาชิกประเภท ๒ ออกและเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน แทน

๓. การเลือกตั้งซ้ำ คือ การเลือกตั้งเป็นบางคนหรือบางเขต เนื่องจากการเลือกตั้งในคราวก่อนเป็นไปโดยมิชอบและถูกต้องกรณีที่มีอำนาจ เช่น ศาล หรือสภานิติบัญญัติ^๒ วินิจฉัยว่าเป็นไปโดยไม่ชอบหรือเป็นโมฆะ เช่น กรณีทุจริตหรือผู้สมัครมีคุณสมบัติไม่ครบถ้วน

^๑ ปุณณะ สุทธิประภา, หลักเกณฑ์ทั่วไปในการเลือกตั้ง (กรุงเทพฯ :

^๒ สุรพล สายพันธ์, "การมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองของประชาชนในกรุงเทพมหานครต่อการเลือกตั้งผู้ว่าราชการและรองผู้ว่าราชการและสมาชิกสภาผู้แทนกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๑๔" วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๒๓, หน้า ๕๓.

๔. การเลือกตั้งขอม คือ การเลือกตั้งที่เกิดขึ้นเมื่อผู้ดำรงตำแหน่งที่ต้องเลือกตั้งนั้นพ้นจากตำแหน่งเท่ากับเวลาที่เหลืออยู่จนครบวาระเท่านั้น (การพ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระ เช่น ถึงแก่กรรม ลาออก ซากคุณสมบัติ) * การเลือกตั้งขอมและการเลือกตั้งซ้ำอาจจะพิจารณารวมเป็นประเภทเดียวกัน

การเลือกตั้งขอมจะทำให้รัฐต้องเสี่ยงประมาณ แต่เป็นสิ่งจำเป็นเพราะระบอบประชาธิปไตยมีพื้นฐานอยู่ที่การเลือกตั้งตัวแทนของประชาชนเข้ามา (ทำหน้าที่กำหนดพฤติกกรรมของประชาชน)

ส่วนระบบการจัดการเลือกตั้งที่ทำกันอยู่ในประเทศไทยได้แก่ แบบรวมเขต แบบแบ่งเขต แบบผสมแบ่งเขต และรวมเขต จะกล่าวถึงต่อไป

แบบผสม คือ จังหวัดใดมีผู้แทนที่จะเลือกได้ไม่เกิน ๓ คน ให้ใช้วิธีรวมเขต ถ้าจังหวัดเกิน ๓ คน ให้ใช้วิธีแบ่งเขตแต่ละเขตจะมีเกิน ๓ คนไม่ได้

๒.๒ การเลือกตั้งกับมคิมหาชน

การหยั่งมคิมหาชน หมายถึง การกระทำทุกอย่างนับตั้งแต่การสอบถามประชาชนทั่วไป การลงประชามติ การลงคะแนนออกเสียงเลือกตั้ง วิธีการต่าง ๆ เช่น การประมวลความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์และสื่อมวลชนหรือการรวบรวมคำร้องและจดหมายที่เขียนมาจากราษฎรในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ตลอดจนการรับฟังข้อเสนอแนะและคำเรียกร้องของกลุ่มประโยชน์ ^๒

* สุขุม นวลสกุล, "เลือกตั้งขอม ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒", ข่าวรามคำแหง ฉบับที่ ๓๕ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๒๓, หน้า ๓

^๒ สวัสดิ์ สุคนธรังสี, ประชาธิปไตยกับการวัดมคิมหาชน (กรุงเทพฯ : กวางกมล, ๒๕๑๔), หน้า ๑๑๖.

แต่การออกเสียงเลือกตั้งและการนับคะแนนการลงประชามติมิใช่จะเป็นมคิมาหาชนแท้จริงเสมอไป เพราะคำขอของปัญหาที่มีคำขอที่แท้จริงทั้งหมด แต่เป็นเพียงบางส่วนเท่านั้น ทั้งการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งอาจจะมีสาเหตุที่แตกต่างกันออกไปมาก อย่างไรก็ตาม วิธีที่บุคคลส่วนใหญ่ยังยอมรับกันจนถึงปัจจุบันว่าเป็นคัมภีร์ที่ดีที่สุดของมคิมาหาชนก็คือ การเลือกตั้งและการลงประชามติ ส่วนวิธีการอื่น ๆ ถือกันว่าสามารถสะท้อนมคิมาหาชนให้เห็นได้เพียงส่วนน้อยเท่านั้น ๑

การเลือกตั้ง เป็นการแสดงออกถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในระบบการเมืองการปกครอง^๒ ในลักษณะที่ว่าหน้าที่และบทบาทหลักของพลเมืองตามแนวประชาธิปไตย คือ ส่วนที่ป้อนเข้าสู่ตัวระบบการเมืองด้วยวิธีการเรียกร้องสิ่งที่มีคุณค่าและให้การสนับสนุนแก่ระบบการเมืองในการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่านั้น บทบาทและหน้าที่หลักดังกล่าวนี้ คือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองนั่นเอง^๓ อันเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการบริหารประเทศไทย ผ่านทางผู้แทนราษฎรที่ประชาชนใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งขึ้น การเปิดโอกาสเช่นนี้ย่อมทำให้ประชาชนทั่วไปมีความรู้สึกว่าคุณมีส่วนเป็นเจ้าของประเทศ เมื่อประชาชนทั่วไปมีสิทธิมีเสียงในการปกครองประเทศแล้ว ก็เป็นการง่ายที่รัฐบาลจะเรียกร้องให้ประชาชนเสียสละเพื่อประเทศชาติ

^๑ สวัสดิ์ สุคนธ์รังสี, ประชาธิปไตยกับการวัดมคิมาหาชน, หน้า ๑๑๖.

^๒ ไกลสินทร์ วงศ์สุรวัฒน์, ความเป็นมาของการปกครองในระบบรัฐสภา (กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, ๒๕๑๘), หน้า ๒๘.

^๓ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, "กรอบการมองพฤติกรรมทางการเมือง", วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๒๓), หน้า ๗๗.

อย่างไรก็ตาม การเลือกตั้งจะเป็นการแสดงออกซึ่งอำนาจอธิปไตยที่มีความสำคัญ เมื่อการเลือกตั้งยึดหลักความยุติธรรม เสมอภาค เปิดเผยและเสรี และจัดระบบการเมืองให้ประชาชนได้เลือกตั้งเป็นประจำและให้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลโดยการเลือกตั้งได้อย่างแท้จริง ๑

ประเทศไทยได้นำการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยมีตัวแทนมาเป็นหลักในการปกครองประเทศโดยยึดหลักการที่ว่า "...การให้ราษฎรออกเสียงเลือกตั้งบุคคลที่จะไปทำหน้าที่ปกครองประเทศตนเป็นวิธีที่สอดคล้องกับหลักการของประชาธิปไตยมากกว่าการแต่งตั้งหรือวิธีการอื่นใด ทั้งนี้เพราะวิธีการเลือกตั้งนั้นเป็นวิธีการที่ทำให้ราษฎรมีสิทธิเลือกตั้งมีอำนาจควบคุมแทนของตนได้อย่างใกล้ชิดและทำให้ผู้แทนราษฎรต้องตระหนักอยู่เสมอว่า อำนาจที่ตนได้รับมานั้นเป็นอำนาจที่ผู้เป็นเจ้าของเรียกคืนได้เสมอ ซึ่งถ้าหากว่าตนอยากจะได้รับมอบหมายอำนาจนั้นต่อไป ตนจะต้องปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความรับผิดชอบและคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก ๒

๒.๓ หลักเกณฑ์ในการเลือกตั้ง ประกอบด้วย

๑. หลักอิสระแห่งการเลือกตั้ง กล่าวคือ ผู้เลือกตั้งมีอิสระปราศจากอิทธิพลข่มขู่
๒. หลักการเลือกตั้งตามกำหนดระยะเวลา คือ ผู้ที่ได้รับเลือกเข้ามาทำหน้าที่บริหารประเทศ จะอยู่ในอำนาจในระยะเวลาที่กำหนดไว้ เมื่อครบกำหนดก็พ้นตำแหน่งไป แล้วมีการเลือกตั้งใหม่

^๑ เฉลซชาติ วงศ์โกมลเชษฐ์, หลักรัฐศาสตร์ (กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๕), หน้า ๑๒๘.

^๒ กระทบ ท่องธรรมชาติ, รัฐสภาในระบบการปกครองของไทย (พระนคร : โรงพิมพ์ของสมาคมสังคมสงเคราะห์, ๒๕๑๔), หน้า ๗๐.

๓. หลักการเลือกตั้งอย่างแท้จริง หมายถึง การจัดการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรม
๔. หลักการออกเสียงโดยทั่วไป ไม่มีการกีดกันหรือจำกัดสิทธิบุคคลใดหรือกลุ่มใดเป็นพิเศษ
๕. หลักการเลือกตั้งอย่างเสมอภาค ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทุกคนมีคะแนนเสียงที่มีน้ำหนักเท่ากัน
๖. หลักการลงคะแนนเสียงลับเป็นการให้เสรีภาพที่จะลงคะแนนโดยไม่จำเป็นต้องบอกผู้อื่นว่าเลือกใคร^๑

ปัจจุบันระบบการเลือกตั้งให้โดยผู้แทนจากการใช้สิทธิเลือกของประชาชนที่นิยมใช้คือ

๑. ระบบเลือกตั้งตามเสียงข้างมาก แบ่งเป็น ๒ แบบ คือ
- ๑.๑ ระบบเลือกตั้งตามเสียงข้างมากเด็ดขาด (absolute majority) เป็นการเลือกตั้งที่ผู้สมัครจะต้องได้คะแนนเสียงสูงตามอัตราที่มีต่อจำนวนประชาชน และจะต้องได้รับคะแนนเสียงเกินครึ่งด้วย
- ๑.๒ ระบบเลือกตั้งตามเสียงข้างมากสูงสุด (relative majority) คือการเลือกตั้งที่ผู้สมัครที่ได้รับคะแนนสูงสุดเรียงลำดับ ตามอัตราที่จะมีต่อจำนวนประชาชน
๒. ระบบการเลือกตั้งโดยการจัดสรรผู้แทนตามสัดส่วนคะแนน (proportional representation) เป็นวิธีที่เปิดโอกาสให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้รับการเลือกตามสัดส่วนของคะแนนเสียงที่พรรคแต่ละพรรคได้รับ ระบบนี้มีหลายวิธี วิธีที่นิยมมี ๒ ระบบ คือ ระบบการเลือกตั้งตามบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองและระบบการโอนคะแนน

^๑ เมธา สุกบรรทัด, ประชาธิปไตยและหน้าที่ผู้แทนราษฎร, หน้า ๔๘-๔๙.

การเลือกตั้งตามบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองเป็นการที่พรรคการเมือง
แต่ละพรรคเสนอบัญชีรายชื่อผู้สมัคร เท่ากับจำนวนที่นั่งที่จะพึงมีในเขตนั้น ผู้เลือกตั้ง
ก็เลือกบัญชีใดบัญชีหนึ่งที่ต้องการเมื่อทราบคะแนนแต่ละพรรค จึงจัดสรรตำแหน่งให้แต่ละพรรค

ระบบการโอนคะแนนเป็นวิธีการออกเสียงที่ผู้เลือกกระบุนบัตรเลือกตั้งว่า
นิยมผู้สมัครคนใดหรือพรรคการเมืองใดมากที่สุด ตามลำดับด้วยหมายเลข ๑, ๒, ๓.....
คะแนนเสียงผู้สมัครอันดับหนึ่งเมื่อใดก็ตามที่กำหนด ก็ให้โอนแก่คนที่ ๒ หรือพรรคที่นิยม
รองลงมา ผู้สมัครที่ไ้รับคะแนนค่าสูงสุดจะถูกตัดออกจากบัญชีและโอนคะแนนนั้นไปให้ผู้สมัคร
คนอื่น ๑

แนวความคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งอันสืบเนื่องมาจากเรื่องของอำนาจอธิปไตย
ไว้แก่ แนวคิด ถัดการเลือกตั้งเป็นเรื่องของสิทธิและการเลือกตั้งเป็นเรื่องของหน้าที่

๑. การเลือกตั้งเป็นเรื่องของสิทธิ อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนซึ่งเป็น
ส่วนหนึ่งของประเทศในฐานะที่เป็นเจ้าของประเทศ ทุกคนจึงมีสิทธิในการเลือกตั้งอย่าง
ถ้วนหน้า สิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิในตัวเอง มิต้องให้มีผู้ใดมามอบหมายและไม่มีผู้ใดจะมา
เพิกถอนได้ในเมื่อเป็นสิทธิส่วนตัวของทุกคนเช่นนี้แล้ว การไปใช้สิทธิหรือไปลงคะแนน
เลือกตั้งก็เป็นเรื่องของแต่ละบุคคลไปเลย กล่าวคือ ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดสามารถไปบีบบังคับ
ให้ประชาชนคนหนึ่งคนใดไปลงคะแนนเลือกตั้งใดหากว่าประชาชนผู้นั้นไม่ต้องการ

๒. การเลือกตั้งเป็นเรื่องของหน้าที่ที่มีพื้นฐานอยู่บนหลักการที่ว่า อำนาจอธิปไตย
เป็นของชาติ เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะมามีส่วนใช้อำนาจอธิปไตยจึงไม่จำเป็นต้องเป็นประชาชน
ทุกคน แต่เป็นเพียงประชาชนบางคนที่มีคุณสมบัติเหมาะสมทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชาติ
ผู้ที่ได้รับหน้าที่ดังกล่าวจึงอาจถูกบังคับให้ไปลงคะแนนเสียงได้

ฝ่ายพัฒนาการเมืองและการปกครอง, สำนักนโยบายและแผนมหาคไทย,
การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในประเทศไทย, เอกสารทางวิชาการลำดับที่ ๑,
หน้า ๗๘.

๒. การเลือกตั้งเป็นเรื่องของหน้าที่มีพื้นฐานอยู่บนหลักการที่ว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะมีส่วนใช้อำนาจอธิปไตยจึงไม่จำเป็นต้องเป็นประชาชนทุกคน แต่เป็นเพียงประชาชนบางคนที่มีคุณสมบัติเหมาะสมทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชาติ ผู้ที่ได้รับหน้าที่ดังกล่าวจึงอาจถูกบังคับให้ไปลงคะแนนเสียงได้

๒.๔ ระบบการจดทะเบียนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง มี ๒ ระบบ คือ

๑. ระบบที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้จัดทำ (automatic registration system หรือเรียกสั้น ๆ ว่า ระบบ automatic)

๒. ระบบที่เจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนผู้มีสิทธิซึ่งประสงค์จะใช้สิทธิต้องรับผิดชอบร่วมกันในการจัดทำ (voluntary registration system หรือเรียกสั้น ๆ ว่า voluntary)

ระบบ automatic เจ้าหน้าที่จัดทำทะเบียนโดยการคัดรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมดลงไว้ในบัญชีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ไม่ว่าผู้มีสิทธิคนนั้นจะต้องการใช้สิทธิหรือไม่ก็ตาม หลักฐานที่จะยืนยันว่ามีคุณสมบัติครบตามกฎหมายก็อาจใช้ทะเบียนราษฎร (ทะเบียนบ้าน) เช่น ประเทศไทยเราใช้บัญชีสำรวจกันเป็นรายบ้าน เช่น อังกฤษ หรือใช้ทะเบียนผู้เสียภาษีเป็นหลัก เช่น ประเทศในแอฟริกาตะวันตก หรือตามหลักฐานการทำบัตรประจำตัวประชาชน เช่น ในสิงคโปร์

ระบบ voluntary ประชาชนผู้มีคุณสมบัติครบถ้วนตามกฎหมายให้เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ จะไม่มีชื่อในทะเบียนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทุกคน จะปรากฏเฉพาะชื่อผู้มีคุณสมบัติครบถ้วน และได้ไปแจ้งความประสงค์ขอมีชื่อในทะเบียนผู้มีสิทธิเลือกตั้งต่อเจ้าหน้าที่ก่อนที่จะมีการเลือกตั้งครั้งนั้น ถ้าไม่ไปแจ้งขอก็ไม่มีสิทธิลงคะแนนเลือกตั้ง

ปัจจุบันแนวโน้มที่จะหันมาใช้วิธี automatic มากขึ้น และสถิติจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งจริง ๆ แบบ voluntary มีค่าลง ขณะที่แบบ automatic มีสูงขึ้น

"ระบบการจัดทำทะเบียนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง", เทศาภิบาล ๒๕ (๑๐ ตุลาคม ๒๕๑๓), หน้า ๕๔๓-๕๕๑.

ความหมายและระดับพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้ง

ในทางรัฐศาสตร์ยอมรับว่า รัฐธรรมนูญก็คือ ระบบการปกครองก็คือ กฎเกณฑ์
ที่มนุษย์กำหนดขึ้นเป็นแนวทางสำหรับควบคุมพฤติกรรมต่อกันของคนในสังคม การศึกษา
ระบอบการเมืองที่ไม่ศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองจะเป็นการศึกษาที่ไม่ก่อให้เกิดความรู้
ความเข้าใจที่สมบูรณ์ได้ สายวิชาการในแขนงวิชาอื่น ๆ ในสังคมศาสตร์ก็มีลักษณะ
เทียบเคียงกันดังนี้ไต่ทั้งสิ้น ๑

๑. การเรียนรู้ทางการเมือง เป็นการเรียนรู้หลักเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติ
การมีความเชื่อ การมีความรู้ และการมีค่านิยมในเชิงการเมืองก็เนื่องมาจากได้รับอิทธิพล
จากสังคมเอง และจากแนววัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่ง
ไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งอันบังเกิดแก่ปัจเจกบุคคลตั้งแต่เด็กกล่าวคือ เป็นการพัฒนาแบบค่อยเป็น
ค่อยไปทั้งทางความคิดและพฤติกรรม อันเป็นพื้นฐานของการแสดงออกทางการเมือง
ของคนในสังคม

พฤติกรรมของคนอันเป็นผลจากการเรียนรู้ทางการเมืองนั้น สามารถศึกษาได้
ในรูปของพฤติกรรมศาสตร์ พฤติกรรมศาสตร์ในทางสังคมศาสตร์หมายถึงพฤติกรรมหรือ
การกระทำ (action) ของคนที่เกี่ยวข้องกับคนอื่นในสังคม จุกรรวมความสนใจของ
พฤติกรรมศาสตร์ก็คือ ต้องการวิเคราะห์พฤติกรรมหรือการกระทำเพื่อให้ทราบถึงลักษณะ
และกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะปัจจัยต่าง ๆ ที่ถือได้ว่าเป็นสาเหตุกำหนด
ให้บุคคลเลือกตัดสินใจกระทำการต่าง ๆ ดังที่ปรากฏออกมา พฤติกรรมหรือการกระทำ
ของบุคคลนั้นไม่รวมเฉพาะสิ่งที่แสดงปรากฏออกมาภายนอกเท่านั้น เช่น การลงคะแนนเสียง
ในการเลือกตั้ง อาชญากรรม การใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ฯลฯ แต่ยังรวมถึงสิ่งที่อยู่ภายในใจ

พิทยา สายหู, "แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ," เอกสารจากการสัมมนาเรื่องการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพในสังคมศาสตร์
และการศึกษา, ๑-๒ ตุลาคม ๒๕๒๑, หน้า ๔๑.

ของบุคคล ซึ่งคนภายนอกไม่อาจสังเกตเห็นได้โดยตรง เช่น ค่านิยมที่เขายึดถือเป็นหลักในการประเมินสิ่งต่าง ๆ ทักษะคติที่เขามีต่อสิ่งต่าง ๆ ความคิดเห็น ความเชื่อ ทัศนคติ และสภาพจิตใจ ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลนั้น

ตัวอย่างที่ดีที่สุดและเก่าที่สุดของวิธีการศึกษาทางพฤติกรรมศาสตร์สมัยใหม่ วิธีหนึ่งเป็นเรื่องการศึกษาพฤติกรรมของการเลือกตั้งที่ใช้วิธีการสำรวจ โดยเริ่มด้วยทางเลือกของประชาชน (the people's choice) เป็นการศึกษากการเลือกตั้งประธานาธิบดีปี ๑๙๔๐ และปี ๑๙๔๖ ในหนังสือ The American Voters อันเป็นการศึกษาพฤติกรรมของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่ตัดสินใจที่จะลงคะแนน (deciding how to vote หรือ to vote) ในการเลือกตั้งระดับชาติ

การศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองโดยทั่วไปจะศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติและพลังผลักดันของแต่ละบุคคลหรือของปัจเจกชนว่ามีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองอย่างไร ขณะเดียวกันจะศึกษาถึงสภาพทางการเมือง เช่น โครงสร้างทางการเมืองและกระบวนการทางการเมืองว่ามีผลต่อบุคลิกภาพของแต่ละบุคคลอย่างไรบ้าง พฤติกรรมทางการเมืองเกี่ยวกับการเลือกตั้งเป็นสิ่งที่ใ้คมีผู้ที่ศึกษาตลอดมาตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๕๕ โดยนำเอาปัจจัยที่เกี่ยวกับสังคม จิตวิทยา และสถาบันต่าง ๆ มาวิเคราะห์ว่ามีผลอย่างไรต่อพฤติกรรมในการเลือกตั้ง เป็นต้นว่า ปัจจัยทางสังคม เช่น ศาสนา อายุ สถานะทางเศรษฐกิจ เชื้อชาติ ครอบครัว อาชีพ มาวิเคราะห์ว่ามีผลอย่างไรต่อพฤติกรรมในการเลือกตั้ง โดยอาศัยความรู้ทางจิตวิทยา มาช่วยอธิบายด้วย ผลงานของการศึกษาวิจัยโดยทั่วไปจะสนับสนุนแนวความคิดที่ว่าปัจจัยทางสังคมเหล่านั้นมีผลอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมในการออกเสียงเลือกตั้ง ส่วนตัวอย่างการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่าสภาพทางการเมืองมีผลต่อการเลือกตั้งอย่างไรนั้น ได้แก่ การศึกษาเกี่ยวกับปฏิกริยาในลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลในการลงคะแนนเสียงและในกระบวนการเลือกตั้ง เป็นต้น

ในส่วนที่เกี่ยวกับพฤติกรรมลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยตรงนั้น Jack C. Plano^๑ ให้ความหมายว่าหมายถึง ขอบเขตการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการที่ประชาชนมีแนวโน้มที่จะออกเสียงในการเลือกตั้งสาธารณะและเหตุผลว่าทำไมพวกเขาออกเสียงตามที่พวกเขาทำ

๒. ระดับของพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้ง

Hugh A Bone และ Austin Ranney แยกระดับของพฤติกรรมของอเมริกันในกระบวนการเกี่ยวกับการเลือกตั้งเป็น ๖ ประเภท

๑. Organization activists เป็นพวกที่สละเวลาสำคัญอย่างสม่ำเสมอและแข็งขันที่จะทำงานเพื่อพรรคหรือกลุ่มผลประโยชน์ เช่น ผู้นำพรรคและผู้นำกลุ่มอิทธิพล และผู้โน้มน้าวชักจูง (lobbyists) มีประมาณไม่เกิน ๑% ของสมาชิกออกเสียงเลือกตั้ง

๒. Organization contributors โดดแก่ ผู้บริจาคเงินบางครั้งอาสาสมัครทำงานหาเสียงหรือให้ความช่วยเหลืออย่างอื่นอย่างกระตือรือร้น มีจำนวนราว ๕% ของสมาชิกออกเสียงเลือกตั้ง

๓. Opinion leaders เป็นบุคคลที่พูดคุยในเรื่องการเมืองอย่างสม่ำเสมอกับสมาชิกในครอบครัวของเขา กับเพื่อนและทอสมาคมที่เขาเป็นสมาชิกอยู่ กลุ่มนี้มีประมาณ ๒๕% ของสมาชิกออกเสียงเลือกตั้ง

๔. Voters เป็นผู้ที่ลงคะแนนในการเลือกตั้งมากที่สุด แต่ไม่ได้ทำสิ่งใดมากกว่าที่จะสนับสนุนฝ่ายที่ชอบ (their preference) มีประมาณ ๒๕-๓๕% ของสมาชิกออกเสียงเลือกตั้ง

๕. Nonvoters ไม่ค่อยจะไปลงคะแนนหรือไม่เคยลงคะแนนแต่ยังมีการติดตามให้ความสนใจในกิจกรรมสาธารณะ มีประมาณ ๓๐-๔๐% ของสมาชิกออกเสียงเลือกตั้ง

๒. Apoliticals ไม่มีความรู้หรือสนใจในการ เมืองมีประมาณ
๓-๗% ของสมาชิกออกเสียงเลือกตั้ง *

ระดับพฤติกรรมการศึกษาจากพฤติกรรมของคนอเมริกันจึงมีตั้งแต่
การเมินเฉยทางการเมืองจนถึงระดับดำรงตำแหน่งทางการเมือง

Lazarsfeld เห็นว่า สำหรับการ เมืองอเมริกันนั้นโยงโยอยู่กับการ
ดำเนินชีวิตประจำวันทั้งในชีวิตส่วนตัวและการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นกลุ่ม

การเกี่ยวข้องกับทางการเมืองของประชาชนอเมริกัน แสดงเป็นรูปปิรามิด
ได้ ๓ ระดับ คือ ส่วนฐาน ได้แก่ พวกออกเสียงเลือกตั้งในโอกาสต่าง ๆ ส่วนยอด
คือ พวกทำหน้าที่ค่านิติบัญญัติและคณะรัฐบาลซึ่งทำหน้าที่บริหาร พวกที่อยู่ในส่วนกลาง
คือกลุ่มคนที่มีความสนใจในการ เมืองในระดับสูงกว่าประชาชนทั่ว ๆ ไป เป็นพวกที่ทำ
กิจกรรมต่าง ๆ พยายามแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ให้รัฐบาลรับฟังและนำไปปฏิบัติ
ส่วนฐานของสามเหลี่ยมนั้นนับ เป็นส่วนที่ได้มีการศึกษาวิจัยกันไว้มากที่สุด จึงเป็นส่วน
ที่รู้จักการดีกว่าส่วนอื่น ๆ

แนวความคิดและผลงานวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมการศึกษาเลือกตั้ง
ปัจจัยสำคัญ ๆ ที่ได้มีการศึกษาวามีผลกระทบต่อพฤติกรรมการศึกษาเลือกตั้งได้แก่

๑. เพศ

ผลงานศึกษาของ Hugh A Bone และ Austin Ranney
ในช่วงการศึกษาเลือกตั้งประธานาธิบดี ค.ศ. ๑๙๕๒-๑๙๕๔ พบว่า เพศ ไม่ได้เป็นสิ่งกำหนด
การตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครพรรคใดพรรคหนึ่งมากกว่ากัน ^๒

^๑ Hugh A. Bone and Austin Ranney, Op.cit., pp.5-6.

^๒ วิจารณ์ ปราโมช ณ อุษยา, อ้างแล้ว, หน้า ๑๓-๑๔.

อย่างไรก็ตาม Grazia^๑ เห็นว่า บางกรณีเพศเป็นสิ่งทำให้เกิดความ
 โน้มเอียงทางการเมืองที่ต่างกัน การศึกษาของ Tingsten และคนอื่น ๆ ในยุโรป
 และอเมริกาได้ชี้ให้เห็นว่า ผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะออกเสียงให้กับพรรคที่ค่อนข้างจะมี
 แนวทางอนุรักษนิยม (conservative) และนโยบายพรรคที่ยึดแนวทางตามคำสอน
 ของศาสนามากกว่าผู้ชาย และมีแนวโน้มที่จะเลือกพวกที่มีแนวทางรุนแรง (radicalism)
 หรือพวกปฏิกริยา (reaction) ชนิดสุดโต่ง (extreme) น้อยกว่าผู้ชาย ในอังกฤษ
 และอเมริกา ผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะสนับสนุนแนวความคิดในทางสันติภาพ (pacifist idea)
 มากกว่าผู้ชาย และผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะยึดถือในเรื่องที่เกี่ยวกับศีลธรรม ขบวนการ
 เพื่อศีลธรรม เช่น ห้ามขายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์

ส่วนด้านความกระตือรือร้นทางการเมือง Bone และ Ranney พบจาก
 การศึกษาที่กล่าวถึงแล้วว่า เพศหญิงมีความกระตือรือร้นน้อยกว่าเพศชายมาก และเพศหญิง
 ไม่คิดว่าการออกเสียงเลือกตั้งของตนจะมีความสำคัญต่อประเทศชาติมากกว่าเพศชาย^๒

ผู้หญิงอเมริกันไปลงคะแนนเสียงน้อยกว่าผู้ชาย และกลุ่มสังคมในสังคม
 ประชาธิปไตยผู้หญิงลงคะแนนน้อยกว่าผู้ชาย ในกลุ่มของผู้มีการศึกษาค่าความต่างกันใน
 กรณีนี้มาก แต่ในกลุ่มมีการศึกษาสูงความแตกต่างกันจะมีน้อย^๓ และสตรีมักมีความเห็น
 สอดคล้องทางการเมืองกับสามีของพวกเขา Hugh A Bone และ Austin Ranney
 พบว่า (ช่วงเลือกตั้งประธานาธิบดี ค.ศ. ๑๙๕๖-๑๙๕๘)^๔ ๘๐-๘๕% ของคู่สามีภรรยา
 จะลงคะแนนออกเสียงเลือกตั้งตรงกัน

^๑ Grazia, Op.cit., p.164.

^๒ วิภากรณ์ ปราโมช ณ อยุธยา, อ้างแล้ว, หน้า ๑๗-๑๘.

^๓ Austin Ranney, Op.cit., p.107.

^๔ วิภากรณ์ ปราโมช ณ อยุธยา, อ้างแล้ว, หน้า ๑๗-๑๘.

การสำรวจโดย Alford และ Regenstreif ถึงข้อมูลเลือกตั้ง ปี ๑๙๕๓, ๑๙๕๔, ๑๙๖๒, ๑๙๖๓ พบว่า ในคานาคา ความสนใจและการลงคะแนนของเพศหญิงมีน้อยกว่าเพศชาย และเพศหญิงมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนความตั้งใจก่อนเลือกตั้งมากกว่า เนื่องจากได้รับการชักจูงให้เลือกพรรคที่สามีจะเลือก แต่สตรีที่มีการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยอายุน้อย อยู่นอกชายในเขตเมือง และพูดภาษาอังกฤษ จะมีลักษณะที่ตัดสินใจเองมากขึ้น

สรุปได้ว่าเพศไม่ได้เป็นเครื่องกำหนดการตัดสินใจเลือกพรรค แต่ผู้ออกเสียงเลือกตั้งเพศหญิงมักจะมีค่านิยมเชิงอนุรักษ์นิยม เพศหญิงไม่สู้กระตือรือร้นทางการเมืองเท่าเพศชาย และสตรีมักมีแนวโน้มที่จะไปใช้สิทธิเลือกตั้งตามสามี

๒. อายุ

Bone และ Ranney พบจากการศึกษาลดการเลือกตั้งประธานาธิบดี ค.ศ. ๑๙๕๖-๑๙๕๘ ว่าในวัยอายุนั้น ยิ่งบุคคลอายุสูงขึ้นจะยิ่งสนใจการเมืองมากขึ้น มีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น มีความกระตือรือร้นมากขึ้น การที่คนมีอายุ ๔๐-๕๐ มีเวลามากกว่าพวกเขาอายุ ๒๐ ปี ในการพัฒนาความคิดมากทำให้คนช่วงอายุนี้เห็นว่าการกระทำของรัฐบาลมีความสำคัญมากต่อชีวิตส่วนตัวพวกเขา ^๒

ข้อมูลของ Census Bureau ในปี ๑๙๕๙ ^๓ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง (ทั้ง ๒ เพศ) ที่ปรากฏในปี ๑๙๕๘ คือ พวกเขาอายุ ๒๐ ถึง ๒๔ ปี มีร้อยละ ๕๑ พวกเขาอายุ ๔๕ ถึง ๕๔ ปี มีร้อยละ ๗๕ พวกเขาอายุ ๖๑-๖๕ ถึง ๗๔ มีร้อยละ ๗๑.๕ และพวกเขาอายุ ๗๕ และอายุมากกว่านี้มีร้อยละ ๕๖

^๑ วิกาภรณ์ ปราโมช ณ อยุธยา, อ้างแล้ว, หน้า ๑๗-๑๘.

^๒ Ranney, Op.cit., p.107.

^๓ Rose, Op.cit., pp.698-699.

การสำรวจโดย Alford และ Regenstreif ถึงข้อมูลเลือกตั้ง
ปี ๑๙๕๓, ๑๙๕๔, ๑๙๖๒, ๑๙๖๓ พบว่า ในคานาคานันคนสูงอายุนับสนับสนุนพรรค
อนุรักษนิยมและพวกอายุน้อยกว่าสนับสนุนพรรค Social Credit ส่วนพรรค
Liberal ได้คะแนนเสียงคละกันอยู่ ๑

สำหรับความถี่ของการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การเดินขบวน
การชุมนุม การประท้วง และการจลาจล (riot) นั้น โดยทั่วไปแล้วผู้มีอายุน้อย
จะแสดงออกมากกว่าผู้มีอายุมาก ๒

นอกจากนี้ จากสำรวจของ David Bulter และ Donald Stoke
ในการศึกษาการเลือกตั้งอังกฤษพบว่า ผู้ที่อายุน้อยมีหัวรุนแรง เมื่ออายุมากขึ้นมี
สถานภาพที่ขึ้น มีทรัพย์สินสมบัติ รวมทั้งเป็นผู้ออกคำสั่งใจจะกลายเป็นอนุรักษนิยม

๓. ครอบครัว

อิทธิพลครอบครัวมีส่วนกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองเลือกตั้งอยู่มาก ครอบครัว
เป็นหน่วยแรกที่สอนการเรียนรู้ให้เด็ก เช่น มีส่วนช่วยทำให้เด็กรู้สึกรับผิดชอบและ
รู้หน้าที่ควรจะทำพึงปฏิบัติในฐานะพลเมืองที่ดี คือ เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือโดย
นัยกลับกันทำให้ไม่รู้สึกรับผิดชอบต่อสังคมการเมืองคือเพิกเฉยไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง
พอ แม่ ถายทอดความเชื่อทางการเมืองให้หรือมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพบางอย่างของลูก
สร้างความรู้สึกที่มีกระบวนการทางการเมือง เช่น Frank A. Pinner เห็นว่า
เด็กยังได้รับการคุ้มครองจากครอบครัวก็เพียงไร จะมีแนวโน้มไม่พอใจสถาบันทาง
การเมืองมากขึ้น

๑ Rose, Ibid., p.597.

๒ Ranney, Op.cit., p.107.

ผู้เขียน American Voters ชี้ว่า พ่อแม่ที่กระตือรือร้นทางการเมือง
มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งของเด็กมากกว่าพ่อแม่ที่ไม่กระตือรือร้น ส่วนผู้เขียน
American Voting Behaviour ชี้ว่า

๑. บิดาที่มีความมั่นใจ (conviction) ทางการเมือง มีอิทธิพลต่อการ
ตัดสินใจในพฤติกรรมการเลือกตั้งของลูก

๒. Negative father คือ บิดาที่ไม่สนใจลูกนัก ที่ไม่ช่วยให้ความสมหวัง
ต่อลูกในเรื่องความรัก การพึ่งพา ตลอดจนละเอียดลูก ที่สนใจทางการเมืองสามารถสร้าง
ความเห็นทางการเมืองต่อลูก

๓. พ่อแม่ประเภท Nonpolitical ลูกเหมือนจะมีส่วนช่วยทำให้ลูกสำนึก
ทางการเมือง

๔. พวกไม่ลงคะแนน (Nonvoter) มีลักษณะบุรุษตัวเองหรือถึงตนเอง *

Bone และ Ranney ในช่วงเลือกตั้งประธานาธิบดี ค.ศ. ๑๙๕๖-๑๙๕๘
พบว่า ถ้าพ่อกับแม่มีความคิดเห็นในเรื่องการเลือกตั้งตรงกันลูกก็จะมีความคิดเห็นตรงกับ
พ่อแม่ด้วย ถ้าพ่อกับแม่มีความคิดเห็นต่างกันลูกก็จะมีความคิดเห็นต่างกันไปด้วย แต่ส่วนใหญ่
แล้วลูกจะลงคะแนนออกเสียงเลือกตั้งตรงกับพ่อแม่ ๒

Lazarsfeld พบว่า อิทธิพลของครอบครัวระหว่างสามปีภรรยาที่ตัดสินใจ
ลงคะแนน พบว่ามี ๑ ใน ๒๒ ลูกที่มีความเห็นพ้องกัน ส่วนระหว่างพ่อแม่ลูกพบว่า ๑ ลูก
ใน ๑๒ ครอบครัวเห็นพ้องด้วย ๓

Engene Burdick American Voting Behaviour (Glencoe, Ill :
The Free Press, 1959), p.413.

๒ วิจารณ์ ปราโมช ณ อยุรยา, อ้างแล้ว, หน้า ๑๓-๑๔.

๓ Lazarsfeld, Op.cit., p.141.

สำหรับสังคมไทย กร.กมล สมวิเชียร เห็นว่า สังคมไทยระดับครอบครัว เน้นความเป็นอิสระ ไม่มีกฎเกณฑ์ที่ตายตัว พฤติกรรมของคนในสังคมจึงเป็นของตัวเองมาก

๔. การศึกษา

อิทธิพลของการศึกษาที่มีต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งนั้น การสำรวจของ Current Population Survey ซึ่งกระทำหลังเลือกตั้งประธานาธิบดีของสหรัฐ ๒ สัปดาห์ ในปี ๑๙๖๘ พบว่าการศึกษายเป็นตัวแปรหนึ่งที่เกิดความแตกต่างในการเข้ามีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง (ตัวแปรอื่น คือ รายได้ จินตที่อยู่อาศัยและอายุ) ๑

โรงเรียนเป็นองค์กรที่สำคัญมากในการถ่ายทอดค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติให้แก่เด็ก Dean Jaros กล่าวถึงอิทธิพลของโรงเรียนที่มีต่อเด็กว่าขึ้นอยู่กับลักษณะและวิธีการในการให้ความรู้ ถ้าเป็นโรงเรียนที่ครูเปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็น มาก ๆ เด็กจะมีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็น อีกประการหนึ่งเกี่ยวกับการสอนโดยตรง เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ผู้สอนก็อาจถ่ายทอดความเชื่อ และค่านิยมของผู้สอนไปด้วย นอกจากนี้ พฤติกรรมและบุคลิกภาพของครูอาจจะมีอิทธิพลต่อเด็กด้วย

นอกจากนี้ สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ยังมีอิทธิพลต่อทัศนคติ ค่านิยม บุคลิกภาพ ตลอดจนพฤติกรรมทางการเมืองของคนในสังคมด้วย ๒

Robert Lane ได้รวบรวมผลการศึกษาดังการที่สถานศึกษาต่าง ๆ ได้ถ่ายทอดความเชื่อและค่านิยมให้แก่นักเรียน นักศึกษาในสหรัฐว่า คนที่มีการศึกษาสูง มักจะรู้ความเป็นไปหรือข่าวคราวความเคลื่อนไหวทางการเมืองดีกว่าคนที่มีการศึกษาน้อยกว่า

๑ วิกาภรณ์ ปราโมช ณ อยุธยา, อ้างแล้ว, หน้า ๑๕.

๒ พิพาพร พิมพ์สุทธิ และ อนุสรณ์ ลิ้มณดี, พฤติกรรมทางการเมือง, หน้า ๒๒.

J.S. Mill เห็นว่า ผู้ที่รับการศึกษาสูงขึ้นจะไปลงคะแนนมากกว่าผู้มีการศึกษาค่ากว่า ผู้ที่รับข่าวสารเป็นอย่างดีจะตัดสินใจดีกว่า และเลือกโดยมีน้ำหนักมากกว่าผู้ที่รับข่าวสารน้อยกว่า Census Survey ในสหรัฐอเมริกาในปี ๑๙๕๕ แสดงว่า พลเมืองที่ไม่ไปลงคะแนนหรือที่ขาดความสนใจนั้นจำนวน ๒๑.๕% เป็นผู้มีการศึกษาระดับชั้นมัธยมชั้นต้น อีก ๔๖.๘% เป็นพวกระดับการศึกษาชั้นวิทยาลัย และอีก ๓๒.๗% เป็นพวกจบการศึกษาชั้นมัธยมปลาย (๔ ปี) ในจำนวนนี้ ๗๗% เป็นเพศชายและ ๒๒% เป็นเพศหญิง

Bone และ Ranney พบว่า ช่วงเลือกตั้งประธานาธิบดี ค.ศ. ๑๙๕๒-๑๙๕๔ นั้น พวกมีการศึกษาสูงมักจะนิยมพรรครีพับลิกัน ส่วนพวกมีการศึกษาค่ามักจะนิยมพรรคดีโมแครท ^๒

จากการสำรวจการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขตกรุงเทพมหานคร ปี ๒๕๑๒ ปรากฏว่าระดับการศึกษาของผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งที่สำเร็จการศึกษาชั้น ป.๑-ป.๔ หรือเทียบเท่ามีมากที่สุด คือ ๔๙% ผู้ที่สำเร็จระดับปริญญาตรีมีจำนวนน้อยที่สุด อาทิ พทางกสิกรรมมากที่สุด คือ ๕๘% อาทิ ฝรั่ง รong ลงมา เนื่องจากส่วนใหญ่มีอาชีพทางกสิกรรมและระดับความรู้ของผู้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ส่วนมากอยู่ในระดับต่ำ จึงไม่ถูกต้องเสมอไปที่มีสถานะทางสังคมสูงและการศึกษาจะค้ำถึงหน้าทีพลเมืองที่ตีมากกว่า

สุจิต บุญบงการ ในงานวิจัยเรื่องนิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของไทย พบว่า อิทธิพลจากการเรียนรู้ทางด้านสังคมจากสถาบันสังคมชั้นต้น คือ ครอบครัว และจากสังคมโดยทั่ว ๆ ไปยังมีส่วนกำหนดทัศนคติ ค่านิยมของนิสิตนักศึกษาอยู่มาก สถาบันการศึกษายังไม่มีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยมของนักศึกษาได้เท่าที่ควร

^๑ Richard Rose, Op.cit., p.698.

^๒ วิภากรณ์ ปราโมช ณ อยุธยา, อ้างแล้ว, หน้า ๑๗-๑๘.

อนึ่ง การศึกษากลับเป็นปัจจัยที่มีส่วนทำให้นักศึกษามีทัศนคติ ค่านิยมแบบดั้งเดิมอยู่ คือ มีการยอมรับอำนาจและการใช้อำนาจ การอบรมเน้นหนักไปทางด้านการให้การเชื่อฟัง การพำเรุงผู้ที่อยู่ชั้นสูงกว่า ทำให้กลายเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบอำนาจนิยม ซึ่งขัดกับความคติประชาธิปไตย

Almond และ Verba ได้แสดงให้เห็นว่า การศึกษามีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง ในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองของบุคคล ทำให้คนที่ได้รับการศึกษานั้นมีความ สำคัญในบทบาทของรัฐบาลได้รับข่าวสารทางการเมือง และได้รับรู้ทัศนะทางการเมือง ซึ่งน่าจะมีประโยชน์ต่อระบบประชาธิปไตยหรือกล่าวโดยสรุปได้ว่า การศึกษาที่บุคคล ได้รับจะมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อทัศนะทางการเมืองของบุคคล^๑

๕. ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีต่อพฤติกรรมทางการเมือง

ชั้นทางสังคม (social class) ในยุโรปตะวันตกมีความสำคัญ มากกว่าสหรัฐ สิ่งที่กำหนดคนนั้นทางสังคม คือ รายได้ การศึกษา อาชีพ^๒

Grazia ได้วางแนวความคิดของ Marx ที่เชื่อว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของคน คนที่อยู่ในชั้น (class) ไหน มีวิถีการผลิต (means of production) เช่นใด ย่อมมีอิทธิพลต่อการออกเสียงของเขา ยกตัวอย่าง เช่น "คนงานที่ถูกขูดรีด" ย่อมออกเสียงสนับสนุนผู้แทนที่ใ้แนวทางในการ ปฏิวัติ พวกเจ้าของกิจการธุรกิจก็ย่อมต้องเลือกผู้แทนที่เป็นนายทุนหรือนิยมแนวทางแบบ พุนนิยม^๓

^๑ กมล สมวิเชียร, ประชาธิปไตยกับสังคมไทย, หน้า ๑๑๓.

^๒ Alan R. Bell, Modern Politics and Government (London, Macmillan Press, 1978), p.129.

^๓ Alfred de Grazia, Op.cit., p.

ศูนย์วิจัยของมหาวิทยาลัยมิชิแกน พบว่า ผู้ที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูง มักจะสนใจการเมืองและมีความปรารถนาทางการเมือง คือ ทุกกลุ่มทางหวังให้การเมืองเป็นไปในรูปที่ตัวต้องการ ๑

Lazarsfeld ชี้ว่า ผู้ที่ฐานะดี มีการศึกษา สนใจมากที่สุด ผู้ที่ลงคะแนนที่โรงเรียน ฐานะค่อนข้างต่ำสนใจต่ำที่สุด ๒

พรรคก๊ก กงแต้ว ชี้ให้เห็นว่าเงินหรือรายได้มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมมากกว่าอาชีพ เนื่องจากเงินสามารถทำให้มีเวลาว่างมากขึ้น ๓

การวิจัยในสหรัฐ จะพบว่าบุคคลที่มีรายได้สูงขึ้น จะรู้สึกว่าการกระทำทางการเมืองของแต่ละบุคคลมีส่วนกระพือถึงการเมืองทั้งหมด Riesman พบว่าคนชั้นต่ำรู้สึกว่าการเมืองเป็นเรื่องห่างไกล ๔

ผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมสูงมักสนใจที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงด้วย นอกจากสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมแล้ว ยังได้วิจัย พบว่าผู้ที่อยู่อาศัยในเขตที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจสูง ในชุมชนที่มีการแข่งขันทางสังคมหลายระดับและในชุมชนที่มีการพัฒนาทางอุตสาหกรรมสูง มักจะมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงด้วย ๕

๑ วิกาภรณ์ ปราโมช ณ อยุธยา, อ้างแล้ว, หน้า ๑๗-๑๘.

๒ Paul E. Lazarsfeld and others, Op.cit., pp.43-44.

๓ พรรคก๊ก กงแต้ว, "กรอบการมองพฤติกรรม", วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๑๓), หน้า ๕๖.

๔ Austin Ranney, Op.cit., p.107.

๕ วิกาภรณ์ ปราโมช ณ อยุธยา, อ้างแล้ว, หน้า ๑๗-๑๘.

เรื่องชั้นในอังกฤษ เป็นเหมือนตัวกำหนดพื้นฐานของพฤติกรรมการเมือง เช่น ปี ๑๘๕๕ วิจัยโดยสถาบันอังกฤษเกี่ยวกับมณฑลชน พบว่า ๕๙% ของชนชั้นกลางลงคะแนนให้อนุรักษนิยมและ ๑๙% ใหฝ่ายกรรมกร ขณะที่ ๓๐% ของพวกชั้นกลางระดับต่ำ และชนชั้นทำงานลงคะแนนให้อนุรักษ์ และ ๔๑% ลงคะแนนใหพรรคกรรมกร^๑

ในกรณีของประเทศไทยนั้น หากเอาสถานภาพทางเศรษฐกิจมาจับพฤติกรรม การเลือกตั้งผู้ว่าการ และรองผู้ว่าการกรุงเทพมหานคร^๒ เมื่อ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๑๘ จากกลุ่มตัวอย่าง ๒,๔๐๐ คนพบว่า ผู้มีรายได้ต่ำ (ต่ำกว่าเดือนละ ๑,๐๐๐ บาท) ที่ไม่ไปใช้สิทธิมีจำนวน ๓๑.๘๐% และที่บอกว่าไม่วางมีจำนวน ๒๐.๒๘% ผู้มีรายได้อปานกลาง (รายได้ระหว่าง ๑,๐๐๐ ถึง ๓,๐๐๐ บาท) ที่ไม่ไปใช้สิทธิมีจำนวน ๓๐.๖๔% ที่บอกว่าไม่วางมีจำนวน ๑๗.๓๒% ผู้ที่มีรายได้สูง ไม่ไปใช้สิทธิ ๒๓.๕๐% และที่บอกว่าไม่วางมีจำนวน ๑๑.๐๒%

กล่าวโดยรวม ๆ การศึกษา อาชีพ เป็นปัจจัยสำคัญในการมีส่วนร่วมทางการเมือง^๓

อย่างไรก็ตามมีผู้ให้ความเห็นว่า พฤติกรรมการเลือกตั้งไม่อาจอธิบาย โดยความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องฐานะความเป็นอยู่ (well-being or social status) และการเลือกพรรคแต่อย่างใดเลย ส่วนใหญ่ของผู้ที่ไปลงคะแนนเสียงในโลกการเมือง ถึงศตวรรษที่ ๑๘ ใ้ได้รับอิทธิพลจากการที่มีกลุ่มที่มีค่านิยมต่าง ๆ ที่เพิ่มพูนมากขึ้น อันมีสาเหตุจากความตึงเครียดในด้านความสัมพันธ์และทางวัฒนธรรมของสังคมมากกว่า จะเป็นเรื่องเศรษฐกิจและความสำนึกทางชนชั้น^๔

^๑ ทีพาพร พิมพิสุทธิ และ อนุสรณ์ ลิ้มมณี, พฤติกรรมทางการเมือง, หน้า ๑๗๖.

^๓ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, "กรอบการมองพฤติกรรม," วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๒๓), หน้า ๕๐.

^๔ Joel H. Silbey, Political Ideology and Voting Behaviour in the Age of Jackson (Englewood : N.J. Prentice Hall, 1973), p.2.

๒. อุดมการณ์

อุดมการณ์เป็นเรื่องของความเชื่อ โดยไม่จำเป็นว่าความเชื่อนั้นจะเป็นความจริง แต่ความเชื่อโดยทั่ว ๆ ไปไม่เรียกว่าเป็นอุดมการณ์ การรับความเชื่อมา ถ้าได้ถือปฏิบัติเพื่อเป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติตัวของเขา เราเรียกความเชื่อที่เขารับมานั้นว่าเป็นอุดมการณ์^๑

นอกจากนี้ อุดมการณ์เป็นเรื่องของความเชื่อโดยไม่จำเป็นว่าความเชื่อนั้นจะเป็นความเชื่อที่ถูกท่วงค้วยเหตุผล หรือสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงเสมอไป^๒

อุดมการณ์ทางการเมือง มีเป้าหมายในการที่จะนำเอาบางส่วนของทฤษฎีหรือปรัชญาทางการเมืองมาใช้เป็นข้ออ้าง เป็นการนำวิธีที่จะก่อให้เกิดการยอมรับความคิดนั้นในหมู่มชน เพื่อความประสงค์ที่จะก่อให้เกิดการกระทำทางการเมือง ซึ่งพฤติกรรมถูกกำหนดโดยหลักเกณฑ์ของอุดมการณ์ทางการเมืองนั้น ๆ อุดมการณ์ทางการเมืองมีลักษณะเช่นเดียวกับลัทธิการเมือง ซึ่งวางเป้าหมายในทางปฏิบัติหรือธำรงรักษาไว้ซึ่งสภาพการณ์ทางการเมือง^๓

Grazia ได้กล่าวว่า นอกจากปัจจัยทางเศรษฐกิจจะเป็นตัวกระตุ้นที่สำคัญแล้ว พลังทางค่านอื่น ๆ เช่น พลังทางค่านอุดมการณ์การเมืองและสังคม ก็ยังมีอิทธิพลต่อการออกเสียงของประชาชนด้วย เช่น บางครั้งเราจะพบว่า คนจนทำไมไปสนับสนุนหรือเลือกผู้สมัครเป็นตัวแทนประชาชนซึ่งเป็นคนรวย และที่เกิดปรากฏการณ์เช่นนั้นขึ้นส่วนหนึ่งก็เพราะความสามารถในการโฆษณาชวนเชื่อ จึงทำให้ประชาชนที่ยากจนเห็นว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจะตกอยู่กับพวกเขา^๔

^๑ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อุดมการณ์ทางการเมือง (กรุงเทพฯ : เติล็คไทย, ๒๕๑๗), หน้า ๗.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๕-๒๓๖.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๗.

^๔ Alfred de Grazia, Op.cit., p.38.

- ยังมีผู้ให้ความเห็นควยว่า พฤติกรรมในการออกเสียงเลือกตั้งมีสัมพันธ์
กับอุดมการณ์และลักษณะโครงสร้างทางสังคมควย คือ
- ผู้ออกเสียงที่มีอุดมการณ์ฝ่ายซ้ายมักจะ
- ก. เป็นผู้ที่มีระดับการศึกษาสูง
 - ข. เป็นเพศชาย
 - ค. เป็นผู้อยู่อาศัยในเขตอุตสาหกรรม เขตสังคมเมือง
 - ง. เป็นผู้อยู่อาศัยในภูมิภาคที่มีการพัฒนาการทางเศรษฐกิจมากที่สุด
 - จ. มีอาชีพซึ่งต้องติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่นบ่อย ๆ
 - ฉ. เป็นผู้มีอาชีพในองค์การขนาดใหญ่
 - ช. เป็นกรรมกรกิจงานาตุการในโรงงานขนาดใหญ่^๑

Apter มองว่า อุดมการณ์ทางการเมืองมีบทบาท คือ เป็นตัวประสานสังคม
หรือชุมชนเข้าด้วยกันและประมวลบทบาทในส่วนที่เกี่ยวกับบุคลิกภาพของปัจเจกชนเพื่อ
ความเป็นเอกลักษณ์อุดมการณ์ที่คมีเหตุผลเป็นที่ยอมรับของสังคมจะเป็นรากฐานของการ
ยอมรับอำนาจอันชอบธรรม อุดมการณ์จึงช่วยสนับสนุนผู้นำและการมีอำนาจของผู้นำให้
คงอยู่ตลอดไป^๒ อุดมการณ์เป็นคล้ายสิ่งที่มีทัศนคติหลาย ๆ ประการที่คล้ายกับประมวล
อยู่ควยกัน ตัวอย่างเช่น คนที่มีอุดมการณ์อนุรักษนิยม คือ คนที่มีทัศนคติแบบคนรุ่นก่อน ๆ
เห็นว่าควรจะรักษาการปฏิบัติแบบดั้งเดิมเอาไว้^๓

^๑ ทิพาพร พิมพ์สุทธิ และ อนุสรณ์ ลิ้มมณี, พฤติกรรมการเมือง, หน้า ๑๗๖.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๓.

^๓ ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์, จิตวิทยาการเมือง, หน้า ๑๒๑.

อย่างไรก็ตาม อุดมการณ์ทางการเมืองในระบบการเมืองหนึ่ง ๆ ไม่ได้หมายความว่า คนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นจะยอมรับนับถือหรือเชื่อมั่นในอุดมการณ์ทางการเมืองนั้นอย่างกว้างขวางเสมอไปก็หาไม่ แต่อาจเป็นเพราะผู้นำที่มีอำนาจทางการเมือง ยึดมั่นในอุดมการณ์นั้นเพียงผู้เดียวหรือเฉพาะกลุ่มผู้ปกครองประเทศเพียงกลุ่มเล็ก ๆ ก็ได้^๑

ในกรณีของประเทศไทย นับตั้งแต่ปี ๒๔๗๕ ซึ่งมีการรับเอาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยมาใช้จนปัจจุบัน ระบบการเมืองไทยขาดอุดมการณ์และวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับประชาธิปไตย คือ อุดมการณ์ประชาธิปไตยประสมความล้มเหลวในการแพร่ขยายและไม่ได้ฝังรากลงในสังคมไทย การรับประชาธิปไตยจึงรับเฉพาะรูปแบบวิธีการทางปกครอง การล้มล้างประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นรูปแบบทางการปกครองจึงไม่เกิดปฏิกิริยาในหมู่ประชาชนมากนัก^๒ คนไทยหรือพรรคการเมืองไทยโดยทั่วไปไม่ถือว่าอุดมการณ์เป็นสิ่งสำคัญ^๓ เมื่อพิจารณาแนวความคิดของคนไทยเรา พบแนวคิดหรืออุดมการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจน้อยมาก จะมีชัดเจนก็เฉพาะแต่ความคิดด้านศาสนาและครอบครัว^๔

สุจิต บุญขงการ กล่าวไว้ว่า สังคมไทยไม่มีอุดมการณ์ เพราะเรามีการขัดแย้งอย่างมากในการที่จะรับความคิดแบบใหม่และละทิ้งความคิดแบบเก่า ทั้งขาด

^๑ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อุดมการณ์ทางการเมือง, หน้า ๑๘.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๗.

^๓ นิเทศสาร, อ้างแล้ว, หน้า ๒๗.

^๔ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อุดมการณ์ทางการเมือง, หน้า ๑๐๕.

ความเชื่อมั่นในความคิดสมัยใหม่ ขณะเดียวกันผู้ที่สนับสนุนประเพณีไม่แน่ว่าจะเป็นผู้ยึดมั่นในอนุรักษนิยมเต็มที่ บางครั้งอาจแสดงตนว่าเป็นคนมีความคิดก้าวหน้า ความซัดเซงเหล่านี้เป็นผลให้ไม่สามารถพัฒนาอุดมการณ์ทางการเมืองให้เป็นที่ยอมรับของมวลชนได้^๑

สุดท้าย กล่าวว่าการอ้างอยู่เสมอว่า เราเป็นประชาธิปไตยแต่ระบบการปกครองของเราก็คงไม่ใช่ประชาธิปไตย เพราะเราขาดความเข้าใจและเชื่อมั่นในประชาธิปไตย คนไทยส่วนมากยังยึดมั่นในความเชื่อถือแบบเก่า ๆ เช่น เชื่อถือในอำนาจการปกครองเป็นเรื่องผู้นำไม่เกี่ยวกับประชาชน ความคิดเหล่านี้จึงไม่ใช่ช่วยเสริมสร้างและพัฒนาอุดมการณ์ทางการเมืองระบอบประชาธิปไตยแต่ประการใด

แต่ กระทบด ทองธรรมชาติ กล่าวว่าในสังคมไทยมีอุดมการณ์มากมาย เช่น อุดมการณ์ประเภทลัทธิกษัตริย์นิยม ลัทธิเสรีประชาธิปไตย ลัทธิอำนาจนิยม ลัทธิชาตินิยม ลัทธิคอมมิวนิสต์และลัทธิสังคมนิยมประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามอุดมการณ์เหล่านี้ยังไม่เป็นหลักที่เข้มแข็งและขาดจักรกลหรือองค์กรทางการเมือง เช่น พรรคการเมืองที่เป็นมีกแผ่นในอันที่จะแพร่อุดมการณ์ไปสู่มวลชน

๗. ศาสนา

อิทธิพลของศาสนาต่อพฤติกรรมทางการเมืองนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญ เช่นเดียวกับเศรษฐกิจ จากการวิจัยความสัมพันธ์ของศาสนากับทัศนคติทางการเมืองในสหรัฐพบว่า มีความสัมพันธ์กันโดยตรง เช่นพวกที่เป็นแคทอลิกมักจะเอนเอียงไปในทางนิยมคโมแครต เป็นต้น^๒ พฤติกรรมเลือกตั้งของสตรีเกี่ยวพันกับศาสนามาก กล่าวคือ

^๑ ทิพาพร ทิมพิสุทธิ และ อนุสรณ์ ลิ้มมณี, พฤติกรรมการเมือง, หน้า ๗๐.

^๒ Brazia, Op.cit., p.

^๓ Austin Ranney, Op.cit., p.103.

พบว่า สตรีมักเลือกพรรคที่เกี่ยวข้องกับศาสนาที่มีแนวโน้มเอียงขวาและอนุรักษ์นิยม^๑

๔. อิทธิพลของความผูกพันกับกลุ่มหรือพรรคที่มีต่อพฤติกรรมการเลือกตั้ง

ความนิยมพรรคของบุคคลมีความสัมพันธ์อยู่กับกลุ่มต่าง ๆ ที่บุคคลเป็นสมาชิกหรือคลุกคลีอยู่ในช่วงต่าง ๆ ของชีวิต เช่น เป็นสมาชิกสหพันธ์กรรมกร นิยมนับถือศาสนานิกายใดนิกายหนึ่ง^๒

กลุ่มต่าง ๆ หรือองค์กร เช่น กลุ่มเชื้อชาติ กลุ่มข้าราชการ กลุ่มเพื่อนร่วมงาน กลุ่มชนชั้นทางเศรษฐกิจและสังคม กลุ่มศาสนา กลุ่มชุมชนที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมือง เช่น ผู้ที่เป็นยิวจะเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมืองสูงกว่าคาทอลิก พวกเขาจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าพวกโปรเตสแตนต์ ซึ่งอาจเป็นเพราะความไม่เท่าเทียมกันทางศาสนา การถูกเหยียดหยามระหว่างศาสนาทำให้มีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อเรียกร้องความไม่เท่าเทียมทางศาสนา^๓

ศูนย์วิจัยของมหาวิทยาลัยมิชิแกน พบว่า ผู้ที่มีความเลื่อมใสในพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่งเป็นพิเศษ มีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้อื่น^๔

ผู้ลงคะแนนที่ไม่ผูกมัดพรรคการเมือง (floating voter) มีความรู้เกี่ยวกับประเด็นการเมือง (political issues) น้อยกว่าพวกเสรีนิยม (classical liberal) และสนใจในการเมืองน้อยกว่าพวกไปลงคะแนนเสียงบ่อย ๆ (stable voters)

^๑ Ibid., pp.128-132.

^๒ Howard Elcock, Op.cit., p.248.

^๓ ทิพาพร พิมพิสุทธิ และ อนุสรณ์ ลิ้มมณี, พฤติกรรมการเมือง, หน้า ๒๕.

^๔ วิภากรณ์ ปราโมช ณ อยุธยา, อ้างแล้ว, หน้า ๑๓-๑๔.

แต่การวิจัยของอเมริกันและอังกฤษ ชี้ให้เห็นว่าเป็นไปได้ที่ว่าจะมีผู้ที่ไม่ไปลงคะแนน ไม่ผูกมัดกับพรรค (floating voters) อาจจะไม่ใช่พวกไม่รู้เกี่ยวกับการเมือง กล่าวคือ คนพวกนี้อาจจะมีลักษณะเหมือนผู้ลงคะแนนผู้เข้ากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง (partisan voters) ก็ได้

การสำรวจโดย Alford และ Regenstreif ถึงข้อมูลปี ๑๙๕๓, ๑๙๕๔, ๑๙๖๒, ๑๙๖๓ พบว่า ในคานาดา สมาชิกสหภาพกรรมกรซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวก คนงาน (working-class) เช่นในการเลือกตั้ง ๑๙๖๒ ยังไม่แสดงให้เห็น ความแตกต่างในระดับชาติระหว่างการเป็นสมาชิกกับการไม่เป็นสมาชิกที่สนับสนุนพรรค

Robert Elcock สรุปการวิจัยคนอเมริกันว่า ถ้าหากเป็นสมาชิกของ สมาคมหรือองค์กรก็แน่ใจได้ว่าบุคคลนั้นไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง^๑

อิทธิพลของกลุ่มสังคมและองค์กรทางสังคมต่อพฤติกรรมการเมือง ที่ Jean Blondel อ้างอิงถึง แสดงว่าสมาชิกของสหพันธกรรมกร มีแนวโน้มลงคะแนนให้แก่ พรรคกรรมกรมากกว่าพรรคอนุรักษนิยม^๒

กลุ่มผลประโยชน์ เช่น กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ส่วนใหญ่ในเมืองไทยไม่มีความสนใจ ในกิจกรรมทางการเมือง และไม่ต้องการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมือง การรวมตัวเป็น กลุ่มก่อนไม่ว่าที่จะเป็นผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศไทยแต่อย่างใด^๓

^๑ พรตักดิ์ ยองแคว, "กรอบการมองพฤติกรรม," วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๒๓), หน้า ๘๘.

^๒ Howard Elcock, Op.cit., p.248.

^๓ กมล สมวิเชียร, ประชาธิปไตยกับสังคมไทย, หน้า ๓๕.

ท้องถิ่นหรือเขตเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้ง เรื่องท้องถิ่นนิยมมีผู้ใคร่อธิบายไว้ว่าเป็นความรู้สึกอันรุนแรงที่ทำให้ประชาชนเห็นว่า ผลประโยชน์ของชุมชนส่วนน้อย เช่น เมือง ภูมิภาค หรืออาณาบริเวณใกล้เคียง มีความสำคัญมากกว่าผลประโยชน์ของชุมชนอันเป็นส่วนใหญ่กว่า ในหลายกรณี ความรู้สึกท้องถิ่นนิยมนี้ทำให้เกิดการเบี่ยงเบนหรืออคติ เกิดการแบ่งแยกออกไปจากการเข้าร่วมในชุมชนอันเป็นส่วนรวม และจากการศึกษาผลของการเลือกตั้งหลายครั้งและผลของการสำรวจความคิดเห็นก็พบว่า "ท้องถิ่นนิยม" นี้ เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางการเมือง (political behavior) และทัศนคติ (attitudes) ที่สำคัญอย่างหนึ่งด้วย ในสหรัฐปรากฏว่ามีความแตกต่างในการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งตามผิวและเขตตัวอย่าง เช่น ในปี ๑๙๕๕ ^๒ ๕% ของประชาชนผิวขาวไปลงคะแนน ขณะที่นิโกรลงคะแนน ๔๔% ขณะที่ทางเหนือประชาชนลงคะแนน ๗๑% ทางใต้ประชาชนลงคะแนน ๖๐% นอกจากนี้ผิวขาวลงคะแนน ๗๗% และ ๕% ของผิวดำในทางเหนือและ ๒๗% ของผิวขาวและผิวดำ ๕๗% ของผิวดำทางใต้

เชื้อชาติ (race) และสัญชาติ (nationality) มีความสำคัญต่อพฤติกรรมเลือกตั้งในบางระบบการเมืองสูง ^๓ เห็นได้จากตัวอย่างของคนทีเฟิ่งจะตั้งถิ่นฐานในอเมริกาเมื่อไม่นานมานี้ พวกชาวไอริช โปแลนด์ อิตาลี และเชค และกลุ่มอื่น ๆ มีแนวโน้มที่จะเป็นคิโมแครตมากกว่าพวกอังกฤษ สกอต-ไอริช สแกนดิเนเวียน ซึ่งมักจะมีแนวโน้มไปทางจะเป็นรีพับลิกัน อย่างไรก็ตาม แนวโน้มดังกล่าวนี้ก็มีใจจะแน่นอนจนตายตัวเสมอไป เมื่อเวลาเปลี่ยนแปลง เหตุการณ์เปลี่ยนแปลง แนวโน้มที่เคยเป็นมาก็อาจเปลี่ยนแปลงได้

^๑ Alfred de Grazia, Op.cit., p.128.

^๒ Richard Rose, Op.cit., p.699.

^๓ Alan R. Ball, Op.cit., pp.128-132.

ครั้งที่ Grazia ไกล่ล่าวไว้ตอนท้ายว่า พวกนี้โกรในอเมริกาซึ่งเคยนิยมรีพับลิกัน
ในสมัยที่ชแวน New Deal ก็กลับมาเป็นคิโมแครตได้ในเวลาต่อมา *

Bone และ Ranney พบว่า พวกที่เป็นชนกลุ่มน้อยมักจะเลือกพรรค
คิโมแครต ๒

๘. ปัจจัยต่าง ๆ ทางคานสถานการณ์ (situational factors)

ปัจจัยทางคานสถานการณ์เมื่ออิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง
(political participation) ของประชาชน ปัจจัยเหล่านี้จะรวมถึงสภาพต่าง ๆ
ทางสังคมและการเมืองด้วย เช่น วิกฤติการณ์ (crisis) ทั้งต่างประเทศและ
ภายในประเทศจะทำให้การเข้ามีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น ความตื่นเต้น (excitement)
จะทำให้บุคคลเกิดการกระทั่วมกัน คือ เข้ามีส่วนร่วมมากขึ้น ความสำคัญของการ
เลือกตั้ง ถ้าสำคัญมากคนก็จะเข้ามีส่วนร่วมมาก กล่าวคือ การเลือกตั้งประธานาธิบดี
หรือสมาชิกรัฐสภาย่อมทำให้มีผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งมากกว่าการเลือกตั้งท้องถิ่น
การเลือกตั้งเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐย่อมมีคนเข้าร่วมมากกว่าการเลือกเจ้าหน้าที่ระดับ
ต่ำกว่าหรือที่สำคัญน้อยกว่า ระบบพรรคการเมืองหลายพรรค (multiple-party
systems) มักดึงดูดการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนได้มากกว่าระบบหนึ่งหรือสองพรรค
Grazia อธิบายว่าเป็นเช่นนี้บางทีอาจเป็นเพราะระบบหลายพรรคมีโอกาสในการเลือก
มากกว่าในสายตาของผู้ออกเสียง ระบบที่จะทำให้คู่แข่งที่เหมาะสมจะเพิ่มจำนวนของ
ผู้เข้าร่วมให้มากขึ้น นอกจากนี้ยังมีเรื่องการรณรงค์ให้ไปออกเสียง ขบวนการรณรงค์
ซึ่งมีส่วนทำให้การเข้ามีส่วนร่วมมีมากขึ้น ความมั่นใจว่าการเลือกตั้งจะสามารถแก้ปัญหาสำคัญ

* Alfred de Grazia, Op.cit., p.164.

๒ วิจารณ์ ปราโมช ณ อยุธยา, อ้างแล้ว, หน้า ๑๗-๑๘.

ซึ่งคนส่วนใหญ่กำลังเผชิญอยู่ * ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้คนสนใจไม่ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งมากขึ้นด้วย

๑๐. ความรู้ความเข้าใจในกระบวนการของการเลือกตั้งและความสนใจทางการเมืองกับพฤติกรรมการเลือกตั้ง

ประชาชนที่มีความรู้ความเข้าใจถึงความจริงต่าง ๆ ทางการเมือง มักจะมีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ไม่เข้าใจการเมือง ^๒

การขาดความรู้ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นของการมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น บุคคลไม่รู้ว่าจะเลือกตั้งอยู่ที่ใด ย่อมไม่ออกไปออกเสียงเลือกตั้ง ^๓

พลเมืองที่มีความรู้รอบมักไม่โต้แย้งว่าการตัดสินใจสำคัญหรือไม่สำคัญ มีผลกระทบต่อตัวเขาหรือไม่ ^๔

การวิจัยคณะอาจารย์ผู้ทำการวิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จากจังหวัดต่าง ๆ ภาคละ ๒ จังหวัด ๆ ละ ๒ อำเภอ พ.ศ. ๒๕๑๘ ในเรื่องลักษณะบางประการของสถาบันสังคมไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยพบว่า

ความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับการเมือง การปกครอง และหน้าที่ของประชาชนโดยส่วนรวมแล้ว ผู้ที่เชื่อว่ามีหรือเข้าใจนั้นได้เรียนรู้มาจากโรงเรียน

* Alfred de Grazia, Op.cit., p.169.

^๒ ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์, จิตวิทยาการเมือง, หน้า ๑๑๖.

^๓ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, "กรอบการมองพฤติกรรม," วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม, ๒๕๒๓), หน้า ๘๕.

^๔ Paul R. Lazarsfeld and others, Op.cit., p.41.

เป็นส่วนใหญ่ แต่การศึกษาในโรงเรียนของชาวชนบทจำกัดอยู่อย่างสูงไม่เกิน ป.๔-ป.๗ ความรู้ความเข้าใจจะยังคงอยู่ มีอยู่และทันต่อเหตุการณ์ ก็โดยอาศัยหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์เสียเป็นส่วนใหญ่ และความเข้าใจเป็นไปในลักษณะมุ่งยอมรับเชื่อฟังอำนาจทางการเมืองของรัฐหรือผู้ปกครองประเทศมากกว่าจะมุ่งคิดว่าตนเองเป็นผู้มีส่วนกำหนดรูปและการใช้อำนาจของรัฐ

ประชาชนส่วนใหญ่รู้ว่า การเลือกตั้งคืออะไร และเห็นว่า การออกเสียงเลือกตั้งเป็นสิ่งที่ควรกระทำ แต่ไม่เข้าใจถึงความสำคัญของการเลือกตั้งที่มีต่อการพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งต้องการการมีส่วนร่วมของประชาชนมากที่สุด เพราะเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้มีผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งในแต่ละครั้งน้อยมาก แม้จะเห็นว่าการไปใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นลักษณะที่ดีของพลเมืองก็ตามก็ยังเห็นว่า เป็นไปในลักษณะจริยธรรมมากกว่าหน้าที่ในทางการปกครองหรือการเมือง

ในเรื่องทัศนคติต่อผู้แทนราษฎรผู้วิจัยพบว่า ประชาชนไทยมีทัศนคติที่ดีต่อผู้มี ความรู้หรือผู้ที่ตนคิดว่าจะเป็นนักการเมืองที่ดียิ่งกว่าญาติพี่น้องหรือผู้มีฐานะดี และเพราะ เหตุว่าความคิดโดยทั่ว ๆ ไปของคนไทยถือว่าการเลือกตั้งผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่ทาง การเมืองก็เท่ากับเป็นการเลือกผู้ทำหน้าที่ปกครองประเทศนั้นเอง ฉะนั้น นอกจากจะเลือก คนที่ตนคิดว่าดีโดยคำนึงถึงคุณลักษณะส่วนบุคคลต่าง ๆ แล้ว ยังมุ่งเลือกผู้ที่มีความรู้ แต่โดยทางพฤติกกรรมแล้ว ชาวชนบทจะเลือกเฉพาะบุคคลที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับทาง การเมืองและการปกครองที่ตนใกล้ชิดที่สุดเท่านั้น คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นั้นเอง

คณะอาจารย์ผู้ทำการวิจัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รายงาน ผลการวิจัยเรื่อง ลักษณะบางประการของสถาบันสังคมไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๑๕), หน้า ๔๔-๕๐.

การศึกษาเรื่องนิสิตนักศึกษาที่วางแผนกรรมการ เมืองแบบประชาธิปไตย
ศึกษาเฉพาะนิสิตจุฬา โดย สัมภาษณ์ สักสัมพันธ์ สสำรวจนิสิตปีที่ ๔ ๒๒๑ คน จาก
๒ คณะ ปี ๒๕๑๖ พบว่านิสิตส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นว่ามีความรอบรู้ทางการเมือง
การปกครองในระดับปานกลางและจากการทดสอบก็พบว่านิสิตส่วนใหญ่ทุกคนมีความรู้
ระดับปานกลางถึงระดับดี

นิสิตมีความเห็นก้ำกึ่งกันเกี่ยวกับความเหมาะสมที่จะนำการปกครองระบอบ
ประชาธิปไตยมาใช้ในประเทศไทย นิสิตมากกว่า ๖๐% สนับสนุนระบบเผด็จการ
แบบจอมพลสฤษดิ์ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งแสดงว่านิสิตส่วนใหญ่ไม่มีความรู้สึกเชื่อมั่นและ
ศรัทธาการปกครองระบอบประชาธิปไตยเท่าที่ควร

จากการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมการเมือง ศึกษาเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับ
ความคิดเห็นของนิสิตปีสุดท้าย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่มีคอบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทน
โดย วงศ์ เลิศไพศาล โดยสำรวจนิสิตปีสุดท้ายจุฬาฯ ในระหว่างปี ๒๕๑๔ พบว่า

นิสิตมีความรู้เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกสภาผู้แทน
พอสมควร นิสิตขาดความเชื่อในความสามารถของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและเห็นว่า
ผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่มักปฏิบัติงานเกินขอบเขตอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของคน
นิสิตต้องการให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในอนาคตมีคุณสมบัติของคนเป็นคนที่ซื่อสัตย์ สุจริต มีความ
เสียสละโดยไม่คำนึงถึงเลยว่าจะต้องมีความรู้ความสามารถมากน้อยเพียงไร

ผู้วิจัยได้ให้ข้อคิดเห็นว่า ในเมื่อนิสิตผู้มีการศึกษาสูงยังขาดความเชื่อมั่น
ต่อการปฏิบัติตนของสภาผู้แทนราษฎร ประชาชนธรรมดาซึ่งมีการศึกษาค่ำกว่าก็น่า
จะมีความเชื่อมั่นลดน้อยลงตามส่วนไปค่าย และนั่นย่อมหมายถึงความล้มเหลวของการ
นำเอาระบบการปกครองนี้มาใช้

ภูมิหลังต่าง ๆ ของนิสิต เช่น เพศ สาขาวิชาที่เรียนเชื้อชาติ ภูมิลำเนาและ อาชีพของบิดา ไม่ช่วยในการ คัดเลือกของนิสิตแตกต่างกันมากนัก *

ศูนย์วิจัยของมหาวิทยาลัยมิชิแกนพบว่า ผู้ที่สนใจการเมืองมักจะมีแนวโน้ม ที่จะเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมืองมากกว่าผู้ไม่สนใจ กล่าวคือ ไปลงคะแนนช่วยผู้สมัคร หาเสียง ความสนใจการเมืองอาจจะถูกไต่ถามจากความคิดเห็นตามข่าวคราวทางการเมือง เช่น โดยทางหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ การพูดคุยกับคนอื่นทางการเมือง การไปฟังเขาหาเสียง บุคคลที่สนใจปัญหาทางการเมือง ปัญหาใดปัญหาหนึ่งมากเป็นพิเศษก็มีแนวโน้มที่จะ เข้ามีส่วนร่วมในทางการเมืองมากตามไปด้วย

๑๑. อิทธิพลเกี่ยวกับสื่อมวลชนที่มีต่อพฤติกรรมทางการเมือง

ผู้ลงคะแนนอาจได้รับข่าวสารโดยการสนทนากับญาติ เพื่อน หรือเพื่อน ร่วมงานหรือโดยการหาเสียงของผู้ทำงานให้พรรค หรือกระทั่งสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์

ในระบบประชาธิปไตยแบบตะวันตก การสื่อสารทางการเมือง^๒ เป็น อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ หนังสือพิมพ์ลงข่าวการเมืองมากมายตลอดจนวิจารณ์และ ให้ความคิดเห็นและเริ่มมีอิทธิพลต่อผู้ลงคะแนนโดยสนับสนุนความมุ่งหมายของพรรค การเมืองหรือโดยเพิ่มนโยบายสาธารณะโดยไม่คำนึงถึงพรรค^๓

* สมศักดิ์ ส่งสัมพันธ์, "นิสิตนักศึกษากับวัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตย ศึกษาเฉพาะนิสิตจุฬาฯ," วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิต วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘.

^๒ Lazarsfeld, Op.cit., p.126.

^๓ Howard Elcock, Op.cit., pp.277-290.

โทรทัศน์ และวิทยุ มีการรายงานบ่อย ๆ และวิจารณ์เกี่ยวกับการเมือง สื่อมวลชนเหล่านี้ในระยะ ๒๐ ปีหลัง กล่าวหาอย่างมากขึ้นในการเสนอข่าวทางการเมือง ทั้ง ๆ ที่มีกฎหมายให้วิทยุและโทรทัศน์ควรเป็นกลางระหว่างหาเสียงเลือกตั้ง แม้การวิจารณ์ก็เช่นกัน

สำหรับสื่อมวลชนที่ช่วยในการตัดสินใจ ผู้ลงคะแนนเห็นว่าทั้งวิทยุและหนังสือพิมพ์มีเท่า ๆ กัน และเมื่อตอบว่าแหล่งที่เห็นว่าสำคัญที่สุด คือ วิทยุ

Butler และ Stokes พบว่า ประชาชนในอังกฤษส่วนมากอ่านหนังสือพิมพ์ซึ่งสนับสนุนพรรคที่พวกเขาสนับสนุนอยู่ แม้ว่าจะมีส่วนน้อยของผู้อ่านหนังสือพิมพ์ที่คัดค้านแนวคิดทางการเมืองของหัวหน้าบรรณาธิการหรือเจ้าของ ^๒

ในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย สื่อมวลชนจะมีอิทธิพลอย่างมากต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชน ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อการเข้ามาใช้อำนาจหรือออกจากตำแหน่งของรัฐบาลชุดหนึ่งชุดใด หมายความว่า จากการแสดงความคิดเห็นหรือเสนอข่าวของสื่อมวลชน สื่อมวลชนอาจมีอิทธิพลต่ออนาคตของพรรคการเมืองหรือนักการเมืองใด ๆ ได้

๑๒. ความสำนึกทางการเมืองกับพฤติกรรมทางการเมือง

วิทยา สุจริตนารักษ์ เห็นว่า ความสำนึกทางการเมือง ^๓ หมายถึง ความเข้าใจว่าการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทางการเมือง เช่น การเลือกตั้ง การปฏิบัติ

^๑ Howard Elcock, Op.cit., pp.277-290.

^๒ Ibid., p.298.

^๓ วิทยา สุจริตนารักษ์, "ความสำนึกทางการเมือง," การเมืองสำหรับประชาชน ๖ ธันวาคม ๒๕๑๒, หน้า ๑.

การควบคุมสื่อมวลชน เป็นต้น มีผลกระทบต่อบุคคลโดยทั่ว ๆ ไปในแง่ใดแง่หนึ่งหรือหลายแง่ เช่น ทำให้ขาดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ทำให้กระบวนการยุติธรรมไม่มีผล ไม่มีอิสรภาพเต็มที่ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงคณะผู้ปกครอง ทั้งนี้เพราะเหตุผลหรือเหตุการณ์ทางการเมืองและหมายถึงการที่ประชาชนมีปฏิริยาต่อการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อตน ปฏิริยาจะแสดงออกในรูปของการโต้ตอบ ถ้าหากผลของการเปลี่ยนแปลงกระทบกระเทือนหรือเป็นผลในทางลบต่อผลประโยชน์ สิทธิเสรีภาพ และความเป็นธรรม ความสำนึกทางการเมืองนี้จะนำไปสู่การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ

โรเบิร์ต เอน เห็นว่าความสำนึกทางการเมือง^๑ เป็นเรื่องของการเป็นตัวเองในทางการเมือง ซึ่งหมายรวมถึง การปฏิบัติ ความนึกคิด ความรู้สึกที่ไว้ต่อการมีปฏิริยาในการสนองตอบ ความตระหนักถึงความรู้สึกหรือความเข้าใจในความถูกต้องของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งล้วนเป็นเรื่องเกี่ยวกับความผูกพันทางการเมืองและการใช้สิทธิปัญญา ความนึกคิดในทางการเมืองทั้งหลาย

ความสำนึกทางการเมืองของบุคคลใด เกิดขึ้นโดยที่บุคคลนั้นมีการแสดงออกในรูปร่างเฉย หรือตื่นตัวทางการเมืองเมื่อปัจจัยในลักษณะที่เป็นผลจากระบบการเมืองมากระทบถึงเป็นต้นว่า นโยบายใหม่ ๆ หรือลักษณะอื่น ๆ ของกระบวนการทางการเมือง และมักจะนึกถึงคำถามตัวเองเสมอว่า "คนกำลังทำอะไรอยู่" บุคคลที่ได้ชื่อว่ามีสำนึกทางการเมือง^๒ จะไม่เป็นคนที่เอาหูไปนา เอาตาไปไร่ ต่อเหตุการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นในบ้านเมือง เพราะเหตุการณ์เหล่านั้นจะมีผลต่อการดำเนินชีวิตไปในรูปใดรูปหนึ่ง

^๑ Robert Lane, Political Thinking and Consciousness (Chicago : Morkham Publishing, 1969), p.312.

^๒ วิทยา สุจริตชนารักษ์, "ความสำนึกทางการเมือง," การเมืองสำหรับประชาชน ๖ ธันวาคม ๒๕๑๖, หน้า ๒๔.

ความสำนึกทางการเมืองและการแสดงออกตามความสำนึกนั้น แท้ที่จริงแล้วเป็นเครื่องช่วย
ให้รัฐบาลไคร้ถึงความต้องการของประชาชน เป็นการช่วยให้รัฐบาลสามารถปกครอง
ประเทศไค้อย่างมีประสิทธิภาพ

การที่จะวัดเอาจากสถิติการลงคะแนน^๑ เพียงอย่างเดียว เป็นเครื่อง
ตัดสินว่า คนไทยหย่อนความสำนึกหรือความรู้ความเข้าใจทางการเมืองนั้น เป็นเรื่อง
ไม่ถูกต้อง เพราะเหตุว่า น้าแปลกที่เมืองหลวงของประเทศ คือ กรุงเทพมหานคร
ซึ่งไค้ชื่อว่า เป็นศูนย์กลางของทุกสิ่งทุกอย่าง ประชาชนส่วนใหญ่มีการศึกษา รวมทั้ง
ความตื่นตัวทางการเมือง รู้สึกว่าจะอยู่ในระดับที่สูงกว่าจังหวัดอื่น ๆ กลับเป็นจังหวัด
ที่มีผู้ไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงน้อยกว่าจังหวัดอื่น ๆ อยู่เสมอ และเคยเป็นจังหวัดที่มี
ผู้ไปใช้สิทธิน้อยที่สุดถึง ๒ ครั้ง คือ การเลือกตั้งเมื่อ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕ (ผู้ใช้สิทธิ
๒๓%) และเมื่อ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๒ (๓๕%) เพราะฉะนั้นถ้ายึดหลักว่าการไปลงคะแนน
เสียงเป็นเครื่องวัดสำนึกทางการเมืองแล้ว ก็ต้องหมายความว่าคนในเมืองหลวงมีความ
สำนึกทางการเมืองน้อยกว่าชนบท (ซึ่งเป็นสิ่งที่หลายคนคงจะเห็นว่าเป็นไปไม่ได้)

๑๒. ความสำนึกในหน้าที่พลเมือง

ความสำนึกในหน้าที่พลเมือง^๒ เป็นสิ่งสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลกระทบต่อ
พฤติกรรมเลือกตั้ง ความสำนึกในหน้าที่พลเมืองนั้น หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้ใน
เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเทศชาติของตนและเกี่ยวกับหน้าที่ของตนเองในฐานะ
ที่เป็นบุคคลหนึ่งในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ ความรู้ที่กล่าวนี้เกี่ยวกับความรู้โดยทั่วไป ทั้งที่
เกี่ยวข้องกับการปกครองประเทศของบุคคลในรัฐบาลเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของบุคคล
ตามกฎหมาย ความปลอดภัย ความสงบสุข ตลอดจนความมั่นคงและชื่อเสียงอันดีงาม
ของประเทศ ฯลฯ

วิภากรณ์ ปราโมช ณ อยุธยา, อ้างแล้ว, หน้า ๑๓-๑๔.

^๒ สวนา พรพิพัฒน์กุล. "ความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของเด็กไทย,"
รายงานการวิจัย ฉบับที่ ๒๒ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มศว. ๒๕๒๐, หน้า ๘.

คนที่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองเพราะเขาเห็นว่า เป็นสิ่งที่พึงกระทำจากการวิจัย ในสหรัฐอเมริกา ใน ค.ศ. ๑๙๕๖ ร้อยละ ๘๘ ของคนที่มีคะแนนความสำคัญ "หน้าที่พลเมือง" สูงไปออกเสียงเลือกตั้ง ส่วนพวกที่มีคะแนนต่ำไปใช้สิทธิออกเสียงเพียงร้อยละ ๑๓ เท่านั้น ความสำคัญว่าเป็นหน้าที่ของพลเมืองดังกล่าวนี้มีความสัมพันธ์กับระดับการศึกษา และสัมพันธ์กับ ลักษณะอาชีพอยู่ด้วย คือ เป็นปัจจัยที่มีพลังเข้มแข็งในการพัฒนาความรู้สึกรับผิดชอบในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง^๑

สาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งของความล้มเหลวในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย คือ การขาดความสำคัญในหน้าที่ของพลเมืองของเด็กไทย^๒ ในเรื่องความสำคัญในหน้าที่พลเมืองของเด็กไทยนั้น จากผลการวิจัยพบว่า เด็กไทยในกลุ่มตัวอย่างมีความสำคัญในหน้าที่พลเมืองอยู่ในระดับต่ำ การที่เด็กมีความสำคัญต่ำมิได้มีผลมาจากการเรียนการสอนในโรงเรียน หากอาจเนื่องมาจากปัจจัยอีกหลายอย่าง เช่น การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา

การวิจัยของ วานิดา ชนสุกานุเวช เรื่อง "การสำรวจแนวความคิดและความสนใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๑๒" พบว่า นักเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์ส่วนใหญ่มีแนวความคิดเป็นประชาธิปไตย และมีความเข้าใจในความหมายของประชาธิปไตยทั้งในด้านการดำรงชีวิตและรูปปกครองที่พอสมควร

ผลการวิจัยของ สมจิตร วัฒนคลัง ในการศึกษาเรื่อง "ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้น ม.ศ.๓ ในจังหวัดพระนคร (ปี ๒๕๑๔)" พบว่า นักเรียนหญิงโรงเรียนมัธยมศึกษา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดีสูงกว่านักเรียนชายโรงเรียนมัธยมศึกษาสายสามัญ และนักเรียนหญิงโรงเรียนมัธยมศึกษาสายสามัญมีแนวโน้มที่จะช่วยส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ

^๑ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, "กรอบการมองพฤติกรรมทางการเมือง," วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๒๓), หน้า ๘.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

ผลการวิจัยของ สุจิต บุญบงการ ปี ๒๕๑๐ เปรียบเทียบทัศนคติต่อการเมืองของ นิสิตนักศึกษา พบว่า นิสิตที่เรียนทางรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์มีความสนใจและมีส่วนเกี่ยวข้องกับ การเมืองมากกว่านิสิต ที่เรียนทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และนิสิตที่เรียนทางวิทยาศาสตร์ และเทคนิค

สวนา พรพิพัฒน์กุล สรุปผลการวิจัยของ วลลภ พงพวง (๒๕๑๔) ศึกษาผู้บรรลุนิติภาวะ อายุ ๒๐-๒๑ ปี จบประถมศึกษาปีที่ ๔ โดยมีได้ศึกษาต่อในจังหวัดมหาสารคาม และ หนองบัวลำภู เรื่อง ความเข้าใจในประชาธิปไตยของนักศึกษาผู้ใหญ่ระดับ ๔ จังหวัดพระนคร ปี ๒๕๑๑ เห็นว่า ผู้ที่จบการศึกษาในระดับประถมต้นแล้วไม่ได้ศึกษาต่อ จะมีความคิดเห็นที่ไม่ถูกต้องในเรื่องความรับผิดชอบ ในหน้าที่พลเมืองและยังขาดความเข้าใจในเรื่องประชาธิปไตย แต่จะมีความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมไทยดี

โดยสรุป ความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของประชาชน จะมีขึ้นได้ต้องอาศัยกระบวนการ เรียนรู้และการอบรมสั่งสอน โดยเริ่มจากครอบครัวมาสู่โรงเรียนและรวมไปถึงการแพร่กระจาย ทางวัฒนธรรมโดยผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ นอกจากนี้ยังต้องอาศัยสิ่งที่เอื้อต่อการพัฒนาความสำนึก ในหน้าที่พลเมือง คือ สิทธิของบุคคลที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ความเท่าเทียมกัน ความเชื่อมั่นในตนเอง ว่าคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและมีประโยชน์ต่อสังคม สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยทำให้บุคคลมีความสำนึก ในหน้าที่พลเมือง แสดงออกให้ปรากฏในสังคม ตั้งแต่ชั้นเบื้องต้นด้วยการวิพากษ์วิจารณ์ ปรากฏต่าง ๆ ภายในสังคมไปจนถึงขั้นสูง คือ การเป็นเจ้าหน้าที่ของพรรคการเมือง หรือการได้รับเลือกตั้ง เข้าไปทำหน้าที่บริหารประเทศ

สมรรถนะทางการเมืองกับการเลือกตั้ง

การไปออกเสียงเลือกตั้ง จะมีคนกลุ่มหนึ่งคิดว่าการใช้สิทธิเลือกตั้งของตัวเขามีผล บางอย่างทางการเมือง ความรู้สึกดังกล่าว เราเรียกว่า สมรรถนะทางการเมือง (political efficiency) เป็นความรู้สึกว่าตนเองเข้าใจและมีอิทธิพลต่อการเมืองการปกครอง การวิจัย

สวนา พรพิพัฒน์กุล, "ความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของเด็กไทย," รายงาน การวิจัย ฉบับที่ ๒๒ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มศว. ๒๕๒๐, หน้า ๕.

การเลือกตั้งประธานาธิบดี พบว่า ปี ๑๙๕๖ ชาวอเมริกันที่มีคะแนนสมรรถนะทางการเมืองต่ำ
ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ร้อยละ ๘๒ ส่วนพวกที่มีคะแนนสมรรถนะทางการเมืองสูง ไปใช้สิทธิ
ออกเสียงเลือกตั้งถึง ร้อยละ ๘๑

ผู้เป็นเพศชาย การศึกษาสูง มีฐานะทางสังคมสูง มีแนวโน้มที่จะรู้สึกว่าเขามีสมรรถนะ
บุคคลที่เชื่อว่าเขาสามารถที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ คือ เป็นคน
ที่มีประสิทธิภาพทางการเมือง มีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่คิดว่าตน
ไม่มีประสิทธิภาพทางการเมือง

สรุปปัจจัยที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมทางการเมือง ประกอบด้วย

๑. เพศ เป็นปัจจัยต่อการไปลงคะแนนความสนใจและการนิยมพรรคใดพรรคหนึ่ง
และมีผลต่อความกระตือรือร้นและความเห็นสอดคล้องทางการเมืองแต่ไม่ได้กำหนดการตัดสินใจ
เลือกพรรคหนึ่งพรรคใด

๒. อายุ มีผลต่อความสนใจและการมีส่วนร่วมในระบอบอายุที่สูงขึ้นและการสนับสนุน
พรรคใดพรรคหนึ่งตลอดจนการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นทางการเมือง

๓. ครอบครัว มีส่วนต่อการเรียนรู้ทางการเมืองและสร้างความรู้สึกรับรู้ต่อกระบวนการ
การเมืองและมีผลกระทบต่อความคิดเห็นทางการเมืองของเด็ก

๔. การศึกษา ก่อให้ความแตกต่างในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง การมี
และแสดงความคิดเห็นการสนใจข่าวสารและนำหนักการตัดสินใจ ระเบียบการลงคะแนน
การนิยมพรรคใดและการสำนึกในบทบาทของสถาบันการเมือง

๕. เศรษฐกิจและสังคม มีผลต่อการสนับสนุนตัวแทนที่มีความคิดและแนวทาง
ใกล้เคียงกันและทำให้เกิดความรู้สึกในผลกระทบของการเมืองและการมีส่วนร่วมต่างกัน

๖. อุดมการณ์ ช่วยรักษาสภาพการณ์ทางการเมืองสำหรับอุดมการณ์ของไทยมีลักษณะ
เป็นเรื่องเพียงรูปแบบในเรื่องประชาธิปไตย

๗. ศาสนา ในบางระบบการเมืองทำให้เกิดอิทธิพลการไว้ในพรรคหนึ่งพรรคใด

๘. ความผูกพันกับกลุ่มหรือพรรคฯ มีผลกระทบต่อการทำงานมีส่วนร่วมและการสนับสนุนพรรคที่มีความสอดคล้องในนโยบายแต่ความผูกพันดังกล่าวไม่ได้นำไปสู่ความสนใจและการเข้ามายุ่งเกี่ยวกับทางการเมือง

๙. ท้องถิ่นนิยม เป็นการมองความสำคัญเฉพาะชุมชนมากกว่าส่วนใหญ่และทำให้เกิดการเบี่ยงเบนแยกจากการเข้าร่วมชุมชนส่วนรวมอย่างไรก็ตามการศึกษาเฉพาะเขตจะจำกัดขอบเขตเรื่อง

๑๐. สัจจาทิ ทำให้มีแนวโน้มในความนิยมบางพรรคแต่สามารถเปลี่ยนแปลงตามเหตุการณ์การเมือง

๑๑. สถานการณ์ รวมถึงสภาพการณ์ทางการเมืองและความสำคัญของโครงสร้างการเมืองการเสนอแนวทางแก้ปัญหาอันมีส่วนนำไปสู่การเข้าร่วมทางการเมือง

๑๒.- ความรู้ความเข้าใจ ทำให้เรียนรู้ในการที่เป็นแนวทางไปสู่การตัดสินใจอันมีผลกระทบต่อระบบการเมืองและนำไปสู่การเข้าร่วมส่วนรวมทางการเมือง

- ความสนใจ ทำให้ได้รับข่าวสารการเมืองโดยวิธีการต่าง ๆ อันมีส่วนต่อการตัดสินใจและการเสนอความคิดเห็นทางการเมือง

- ความสำนึกทางการเมือง เป็นการตระหนักหรือตื่นตัวทางการเมืองมีผลกระทบต่อระบบการเมืองโดยมีความรู้เข้าใจในระบบการเมืองและไม่ไขว่คว้าโดยสถิติการลงคะแนนเพียงอย่างเดียวรวมถึงความสำนึกใน

- ความสำนึกทางการเมือง เป็นการตระหนักหรือตื่นตัวทางการเมืองมีผลกระทบต่อระบบการเมือง โดยมีความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองและไม่ไขว่คว้าโดยสถิติการลงคะแนนเพียงอย่างเดียวรวมถึงความสำนึกในหน้าที่พลเมืองซึ่งมีผลต่อการพัฒนาความรู้สึกรับผิดชอบในการเข้าร่วมส่วนรวมทางการเมือง

ในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากศึกษาเฉพาะเขต จำนวนความแตกต่างในทางศาสนา และท้องถิ่นนิยม จึงมีน้อย ส่วนอุดมการณ์ทางการเมือง (ความเชื่อที่ปฏิบัติเป็นบรรทัดฐาน) เนื่องจากโดยทั่วไปยังไม่ถือว่าอุดมการณ์เป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากเป็นการรับมาเฉพาะรูปแบบเรื่องกลุ่มนั้นเนื่องจากมีข้อห้ามในการชุมนุมทางการเมือง ส่วนวิจัยอื่นนั้นจะพบความสำคัญในการวิจัยครั้งนี้.